

DIPLOMADOLGOZAT

NÉV: Vizelli Orsolya
szak: Környezetmérnöki Msc

Magyar Agrár-és Élettudományi Egyetem-Szent István Campus

2023.

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Szent István Campus
Környezetmérnöki Msc

**A védjegyek és minősítési rendszerek szerepe,
jelentősége a környezetvédelemben**

Belső konzulens: Dr. Csegődi Tibor László
egyetemi tanársegéd

Készítette: **Vizelli Orsolya**
I5MMLS
Környezetmérnöki Msc
(levelező)

Intézet: Agrár-és Élelmiszergazdasági Intézet,
Nemzetközi Szabályozási és Gazdasági Jogi Tanszék

Gödöllő

2023.

1. BEVEZETÉS ÉS CÉLKITŰZÉSEK.....	4
2. KÖRNYEZETVÉDELMI MINŐSÍTÉSI RENDSZEREK MEGJELENÉSE.....	6
2.1. A minősítési rendszerek bemutatása.....	7
2.1.1. ISO 14001 környezetirányítási szabvány.....	7
2.1.2. Hitelesített környezetvédelmi vezetési rendszer (EMAS).....	8
2.1.3. A környezetvédelmi minősítési rendszerek jelentősége.....	9
2.2. Környezetvédelmi védjegyek bemutatása.....	11
2.2.1. Az ISO I. típusú címkék.....	12
2.2.2. Az ISO I. típushoz hasonló ökocímkék.....	14
2.2.3. Az ISO II. típusú címkék.....	14
2.2.4. Az ISO III. típusú címkék.....	15
3. AZ ENERGIAHATÉKONYSÁGGAL KAPCSOLATOS CÍMKÉK, MINŐSÍTÉSEK JELENTŐSÉGE.....	17
3.1. Villamosenergia és az energiacímke.....	17
3.2. Energetikai minősítés, besorolások.....	20
4. AZ EURÓPAI UNIÓS ÉS MAGYARORSZÁGI ÉS ÖKOCÍMKE BEMUTATÁSA.....	23
4.1. Az Európai Unió ökocímke.....	23
4.2. A magyarországi ökocímke.....	24
4.3. A védjegy megszerzésének- és megtartásának a feltételei.....	25
5. AZ ÖKOVÉDJEKKEL ELLÁTOTT TERMÉKEK KÖRNYEZETVÉDELMI JELENTŐSÉGE.....	28
5.1. A védjeggyel ellátott termékek jelentőségének kifejtése.....	28
5.2. Összehasonlító életciklus elemzés.....	29
6. KÖRNYEZETVÉDELEMMEL KAPCSOLATOS MINŐSÍTÉSEK AZ ÉPÍTÉSZETBEN.....	32
6.1. A BREEAM nemzetközi minősítő rendszer bemutatása.....	33
6.2. A BREEAM környezetvédelmi jelentősége.....	37
7. A MINŐSÍTÉSI RENDSZEREK ÉS VÉDJEJYEK KÖZVETETT SZEREPE A	
KÖRNYEZETVÉDELEMBEN, A BEFEKTETŐI PIACCAL VALÓ KAPCSOLAT.....	38
7.1. Környezet, társadalom, vállalat (ESG) szemlélet bemutatása.....	38
7.2. Az ESG szemléletben vizsgált környezeti tényezők.....	38
8. A ZÖLDRE MOSÁS JELENTŐSÉGE.....	40
8.1. A fogalom tisztázása.....	40
8.2. A vállalati felelősségvállalás és a zöldre mosás kapcsolata.....	42

9. KVANTITATÍV KUTATÁS A KÖRNYEZETTUDATOS FOGYASZTÓI VISELKEDÉSEL	
KAPCSOLATBAN.....	44
9.1. A kutatás rövid bemutatása, céljai	44
9.2. A kapott információk elemzése	45
10. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK.....	57
11. ÖSSZEFOGLALÁS.....	58
12. IRODALOMJEGYZÉK	59

1. BEVEZETÉS ÉS CÉLKITŰZÉSEK

A klasszikus értelemben vett minőség-ellenőrzés a modern gyáripár kialakulásával együtt már elkezdődött. A megnövekedett fogyasztói igények megkövetelték és mai napig is megkövetelik a tökéletesen gyártott, hibátlan termék előállítását. A 19.század közepe óta hatalmas fejlődést ment végbe a minőségügy területén. Kezdetben 25 tagországgal ,mára 165 országgal megalakult a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet, mely szigorú szabályok betartása felől biztosítja a fogyasztót. Ma már több, mint huszonkétezer nemzetközi szabvány él, melyek a technológia és gyártás szinte minden aspektusára kiterjednek. A fogyasztók életstílusának a változása, ennek környezetre gyakorolt hatása és az egyre növekvő környezettudatosság azonban még nagyobb nyomás alá helyezi a gyártókat/szolgáltatókat. Utóbbiakból adódott, hogy már nemcsak az előállított termék minősége a fontos, hanem az előállítás majd a használat során környezetre gyakorolt károsító hatás is. Az előbbiekre vonatkozóan is megjelent a szabványosítás. Az ISO 14001 1996 óta képezi a környezetközpontú irányítási rendszerek felépítésének, bevezetésének és továbbfejlesztésének az alapját. A minősítési rendszerek mellett a különböző védjegyek használata is biztosítja a fogyasztót, hogy valóban környezetbarát terméket vásárolt. Az EU-s ökocímke 1992 óta létezik. Az elmúlt 30 évben közel kétezer új engedély került kiállításra, több mint 83 ezer termékre/szolgáltatásra tudhatja magáénak az EU-s ökocímét. Az előbbi adatok igazolják a gyártók és szolgáltatók egyre növekvő érdeklődését a környezetbarát termék előállítása iránt. Egyre több védjeggyel ellátott termék kerül a boltok a polcra, ez mutatja, hogy egyre több gyártó használ valóban környezetbarát gyártástechnológiát, ezzel csökkentve a környezetünkre ható káros hatások mértékét. Kiemelten fontos, hogy a minősített termékek egész életciklusuk során kevesebb környezeti terheléssel járnak, vagyis már előállítás során az energiahatékonyság növelése fontos célkitűzés. Napjaink energiaválsága még inkább indokolja az efelé irányuló törekvéseket. A befektetők részéről kialakuló vásárlási hajlandóságban is megfigyelhető, hogy egy-egy vállalat/befektetés megítélésében egyre nagyobb jelentősége van a környezet megóvásának a törekvésére, erre pedig garanciát adnak a környezetközpontú irányítási rendszerek bevezetése és a környezetbarát termékek gyártása.

E dolgozatban ismertetésre kerülnek azok a védjegyek és minősítési rendszerek, melyek biztosítékot adnak a környezetbarát gyártás felől. Egy minősített és egy nem minősített termék életciklusa kerül párhuzamba állításra, ezzel megmutatva, hogy melyek azok a

pontok, ahol valóban kimutatható a környezetbarát technológia használata és ebből milyen előnyök származtathatók a használók és a végfelhasználók szemszögéből nézve. Szintén bemutatásra kerülnek, az épületeket környezetvédelmi szempontból minősítő rendszerek, ezzel kifejezve, hogy milyen pontokon mutatható ki kedvezőbb környezeti hatás. Célkitűzésként szerepel bemutatni, hogy az energiafelhasználás számottevő része a lakossági fogyasztásokhoz kötődik, ebből kifolyólag az energiahatékonysági címkék fontosságának meghatározása a cél. A már korábban említett fogyasztói életstílus változása, illetve az egyre környezettudatosabb gondolkodásmód, a címkézés fontossága kvantitatív kutatási módszer segítségével kerül kimutatásra. Ennek a keretein belül kerülnek felmérésre a magyarországi átlagfogyasztó vásárlási szokásai a környezettudatosság jegyében. A módszer segítségével kapott primer adatok elemzésével kerül alátámasztásra vagy cáfolásra a szekunder adatok által leírt információ. A kutatás egy rövid szakaszában a „zöldre festés” jelenség jelenlétének a felmérése a cél, ezzel megmutatva, hogy mekkora vállalati felelősség a környezetbarát termékek kibocsátásával kapcsolatban. A kvantitatív felmérési módszer segítségével kapott, primer adatok elemzésével kerül alátámasztásra vagy cáfolásra a szekunder adatok által leírt információ, mely szerint a fogyasztók körében egyre nagyobb mértékben jellemző a környezettudatosság, aggódnak a káros környezeti hatások fokozódása miatt, ezért vásárlásaik során egyre nagyobb szerepet játszik az, hogy környezetre- és emberi egészségre kevésbé káros terméket emeljenek le az üzletek polcairól. Fontos számukra, és ismerik is, hogy a választott termék milyen káros anyagokat tartalmaz, illetve ismerik azokat a védjegyeket, melyekkel megbizonyosodnak a cikk környezetre kevésbé károsan ható tulajdonságairól. Kimutatások útján vizsgálható az, hogy a háztartások villamosenergiafogyasztása valóban magas-e, illetve ebben szerepet játszik az elavult elektromos berendezések használata vagy a túlzott mértékű pazarló szokás.

2. KÖRNYEZETVÉDELMI MINŐSÍTÉSI RENDSZEREK MEGJELENÉSE

A környezetvédelem már a középkorban is jelen volt, de inkább a regionálisan káros környezeti hatásokat megelőzni vagy mérsékelni. Globálisan a lakosság körében az 1960-as évekre tehető az értékelésben megjelenő változás. Az általánosan alkalmazott rovarirtószerek (DDT,HCH) egészségkárosító hatására ebben az időszakban derült fény (Darvas B. 1999). A környezeti károk gyakorisága, méretük növekedése belpolitikai kérdéssé nőtte ki magát, később az is világossá vált, hogy az egyes szennyezések nem állnak meg az országhatároknál. A környezetvédelem nemzetközi intézményegyesülésének korszaka is az 1970-es évekre vezethető vissza. Az 1972-ben rendezett Stockholmi Világkonferencia mérföldkövet jelentett a környezetvédelemben. Az ennek nyomán születő döntések már fontos alapot szolgáltattak az egyes országok környezetvédelmi tevékenységének a fejlesztéséhez, a rendszerük kiépítéséhez valamint különböző védelmi megállapodások létrehozásához (Czvikovszky et al. 2019). Mindezek mellett szükségszerűbbé vált a környezetvédelmi kutatások intenzitásának a növelése, új technológiák kidolgozása valamint a kutatás során megismert eredmények elterjesztése. Az 1992-es Riói Konferencián már megfogalmazásra kerültek a fenntartható fejlődés alapjai, a biológiai sokféleségről szóló egyezmény, melyeket a „riói nyilatkozatban” rögzítettek(Botos B. et al 1992).

Az 1997-es Kiotói Konferencián már sikerült a CO₂ kibocsátás csökkentésére vonatkozó konkrét megállapodást is kötni. Fő célja az éghajlat- és klímaváltozás, illetve a globális felmelegedés megszüntetése, valamint a légkörben található üvegházhatású gázok koncentrációjának stabilizálása. Ennek értelmében a tagországok 2012-ig átlagosan 5.2%-al vállalták csökkenteni a kibocsátott szén-dioxid mennyiségét. Az ENSZ által kidolgozott jegyzőkönyv 2005-ben lépett hatályba, és a bevezetést követő másfél évben 169 ország csatlakozott és ratifikálta. Ekkora horderejű előrehaladást azóta csak a párizsi klímavédelmi egyezmény tudott felmutatni (Faragó T. et al 1998). Magyarország az Európai Unió tagjaként az Unió által átlagosan elfogadott 8%-os csökkentés helyett 6%-os csökkentést vállalt, melyet a 2007.évi IV. törvény hirdetett ki.

Sok esetben az egyre erősödő törvényi előírásoknak való megfelelés mellett elvárás, hogy egy szervezet bizonyítsa a környezet védelme iránti elköteleződését, mellyel javíthatja a környezeti teljesítményét és a versenyelőnyét is. Éppen ezért kötelező érvényű szabályozásokon túl napjainkra a gyártó vállalatok túlnyomó többsége önkéntes alapon is részt vesz abban, hogy ellátási láncukat egyre környezettudatosabbá tegyék. Itt már nemcsak

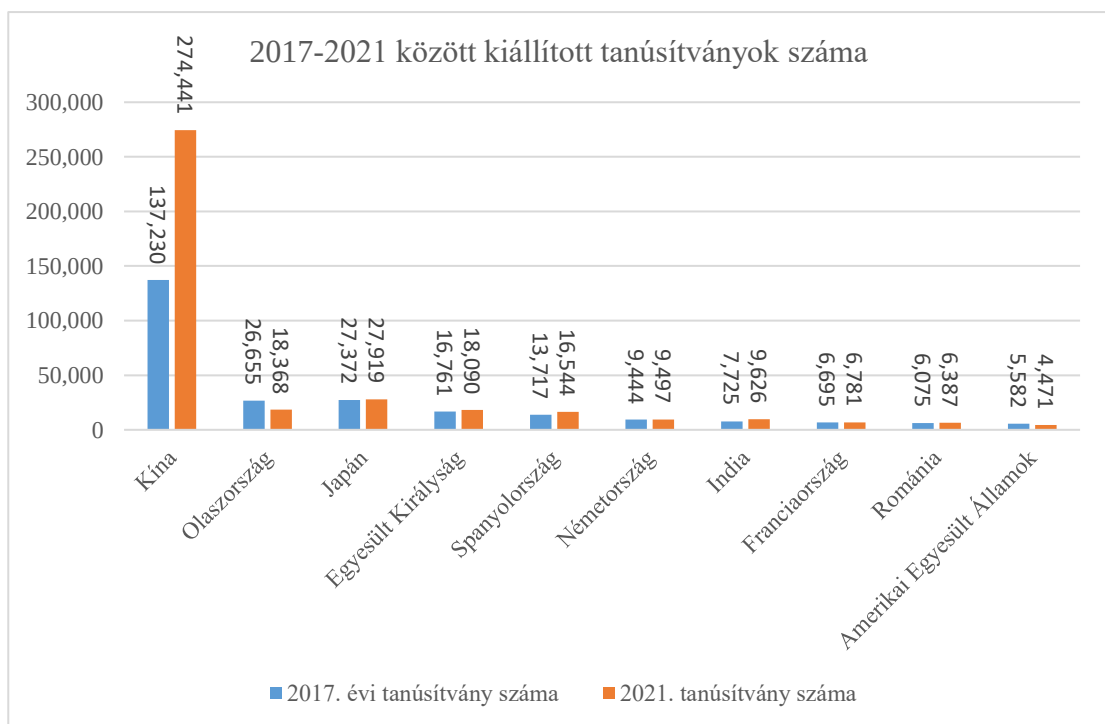
a kibocsátott károsanyagok mértékének csökkentéséről van szó, hanem egy átfogó, a termék egész életciklusát elemző rendszer működtetéséről. Egy szervezet hatékony, környezetbarát működése a környezetközpontú irányítási rendszer (KIR) segítségével valósítható meg. Ennek a két legfontosabb eszköze az ISO 14001-es szabvány és az EMAS.

2.1. A minősítési rendszerek bemutatása

2.1.1. ISO 14001 környezetirányítási szabvány

Az ISO 14001 a világ leggyakrabban használt környezetirányítási szabványa, és globálisan a második leggyakrabban használt üzleti szabvány, amelyet a vállalatok közel 200 országban használnak teljesítménymenedzsmentre. Az IEMA (Institute of Environmental Management and Assessment) által összegyűjtött statisztikai adatok szerint 2017-re világszinten 8%-al nőtt a tanúsítványok száma az előző évhez képest, közel 27.000 új tanúsítvány került kiállításra ([http23](http://23)). Magyarországon 3980 tanúsítványt állítottak ki 2021-ben.

A friss 2021-es adatokkal összehasonlítva a legtöbb statisztikát vezető ország esetében szintén növekedés figyelhető meg (1.ábra):

1.ábra 2017-2021 között kiállított tanúsítványok száma egyes államokban

Forrás: [http23](http://23)

2.1.2. Hitelesített környezetvédelmi vezetési rendszer (EMAS)

Az EMAS-t (Eco-Management and Audit Scheme) eredetileg egy 1993-ban kibocsátott rendelet hozta létre, amelyet azóta többször módosítottak. A legfrissebb szabályozás az Európai Parlament és a Tanács 1221/2009/EK rendelete (2009.november 25.) a szervezeteknek a közösségi környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerben (EMAS) való önkéntes részvételéről és a 761/2001/EK rendelet, a 2001/681/EK és a 2006/193/EK bizottsági határozat hatályon kívül helyezéséről. Az EMAS lehetőséget teremt azon vállalatok részére, amelyek környezeti teljesítményük javítását tűzték ki célul, hogy részt vegyenek egy közös nyilvántartási rendszerben, hitelesítsék környezetvédelmi nyilatkozatokat. Maga a rendelet csak a tagállami szinten ír elő kötelező érvényű feladatokat, a vállalatok és egyéb szervezetek részvétele az önkéntességre épül. A rendelet lehetővé teszi, hogy az EMAS alkalmazási területeit bővítsék, így néhány tagország az iparon kívül már más szektorokra is sikeresen alkalmazza. A rendelet átvette az ISO 14001 által alkalmazott szerkezetet, ami megkönnyíti a szabványnak megfelelő rendszerek EMAS hitelesítését.

Az EMAS bizonyos területeken szigorúbb elvárások elé helyezi az adott szervezetet, azonban az ISO 14001 tanúsítvánnyal rendelkező vállalatok viszonylag könnyedén tudnak lépni az EMAS irányába. Lényegi különbség a két eszköz esetén az alábbiakban foglalható össze (1.táblázat, [http27](#)):

1.táblázat EMAS és ISO összehasonlítása

EMAS és ISO összehasonlítása		
		
Előzetes átvilágítás	Hitelesítés előtt kötelező a környezeti átvilágítás	Nincs kötelező átvilágítás

Nyilvánosság	Megköveteli, hogy a vállalati környezeti program, a vezetési rendszer és teljesítményre vonatkozó számszerű adatok nyilvánosak legyenek.	Csak környezetpolitikai nyilvánosságot követel meg.
Ellenőrzés	A környezeti nyilatkozatot adott időintervallum után újra érvényesíteni kell.	Nincs ilyen
Szerződő partnerek és beszállítók	A rendelet előírja a közvetett környezeti hatások, így a beszállítók tevékenységének számbavételét is.	A szabvány megköveteli, hogy a releváns eljárásnál kommunikáljanak a szerződő vállalkozásokkal és szállítókkal.
Elkötelezettség és követelmények	Megköveteli a környezetvédelmi jogszabályoknak való megfelelést	Megelégszik az arra való törekvés szándékának a kinyilatkoztatásával.
Logó	Egységesített EMAS logó	Nincs egységesített logó

Forrás: <http27>

2.1.3. A környezetvédelmi minősítési rendszerek jelentősége

A két rendszer együttes bevezetése garantálja a jogi megfelelést a környezetvédelmi előírásoknak, garantál egy minőségi környezetvédelmi vezetést és többek között növekvő üzleti lehetőséget is biztosít a piacon. Az védjegyeik használata pedig fontos marketing eszközzé vált a piacon.

Az EMAS rendszer keretében történő nyilvántartásba vételnek vannak járulékos költségekkel járó tevékenysége is (2.táblázat), viszont ez az anyagi ráfordítás befektetésnek tekinthető. A BIZOTTSÁG (EU) 2017/2285 határozatában szereplő adatokra hivatkozva az alábbi táblázat összegzi e bevezetéssel és fenntartással kapcsolatos költségek megtérülési idejét (Vernon Dr. Jan et al. 2009, 3.táblázat)

2.táblázat EMAS előzetesen elvégzendő feladatok

EMAS nyilvántartásba vétel előzetes feladatok	
1.	környezetvédelmi ellenőrzést kell végeznie
2.	környezetvédelmi politikát és programot kell elfogadnia
3.	meg kell terveznie és végre kell hajtania egy környezetvédelmi vezetési rendszert
4.	környezetvédelmi nyilatkozatot kell készítenie
5.	hitelesítenie kell a környezetvédelmi vezetési rendszert és érvényesítenie kell a környezetvédelmi nyilatkozatot egy környezetvédelmi hitelesítővel

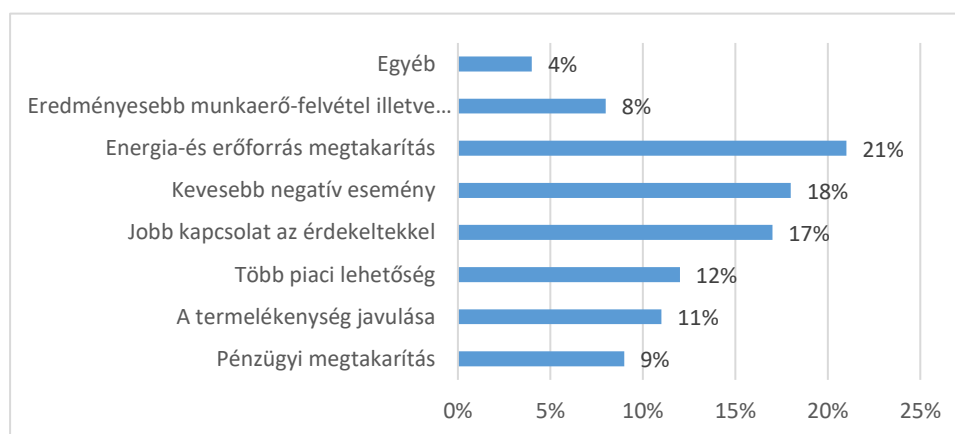
Forrás: EU tanács 761/2001/EK RENDELETE

3.táblázat EMAS megtérülési idő

Szervezet mérete	A hatékonyságból eredő éves potenciális megtakarítás (EUR)	Az EMAS első évben felmerülő bevezetési költségei (EUR)	Az EMAS éves költségei (EUR)
Mikrovállalkozás	3 000 – 10 000	22 500	10 000
Kisvállalkozás	20 000 – 40 000	38 000	22 000
Középvállalkozás	100 000-ig	40 000	17 000
Nagyvállalkozás	400 000-ig	67 000	39 000

Forrás: Vernon Dr. Jan et al. 2009

Az adatokból egyértelműen leolvasható, hogy a felmerülő bevezetési költségek és az éves költségek középtávú megtérülési időszakon (3.táblázat) belül vannak még a mikro-és kisvállalatok körében is annak ellenére, hogy táblázatban felsorolt megtakarítási adatok csak

2. ábra EMAS bevezetésének hasznai százalékos arányban

Forrás: <http1>

az energiamegtakarításra épülnek, az erőforrás-hatékonysági megtakarításokra vonatkozóan nem állnak rendelkezésre adatok, viszont a részt vevő szervezetek körében készült felmérés alapján az energia és erőforrásmegtakarítás a legkedvezőbb hatásként került megjelölésre (2.ábra).

A fenti diagrammról leolvasható az is, hogy megkérdezett vállalkozások 17%-a szerint a minősítési rendszer bevezetése után jobb kapcsolat alakult ki az érdekelt felekkel, akik magukba foglalják a környezetvédelmi hatóságokat és a velük való kapcsolattartást is. Az a vállalat ugyanis, amelyik önkéntes vállalással megfelel a rendszer követelményeinek garanciát ad arra, hogy maradéktalanul betartja a környezetvédelmi jogszabályokat, a jogsértésből kialakuló szankcióknak ezáltal jóval kisebb az esélye, hogy nem alakul konfliktus az ellenőrző szerv és gazdálkodó szervezet között.

Hasonló százalékarányban tulajdonítottak jelentőséget a kevesebb negatív események kialakulásának. Ide sorolható például a jogszabályi kötelezettségeknek való nem megfelelés vagy egy esetlegesen a hanyag rendszerfolyamatok alkalmazásából adódó káresemény. Egy negatív esemény erős befolyással lehet az energia-és erőforrás megtakarítással kapcsolatban, esetlegesen a pénzügyi megtakarításokkal kapcsolatban. Minél kevesebb negatív esemény (adott esetben káresemény) történik az adott szervezetenél, annál kevesebb plusz erőforrást szükséges bevonni, ezért következtetésképpen kijelenthető, hogy e három mutatószám szoros összefüggésben áll egymással. Amennyiben ezek a mutatószámok egymással párhuzamosan növekednek az kerül megállapításra, hogy a rendszer hatékonyan működik, egyre több előnyt generál.

2.2. Környezetvédelmi védjegyek bemutatása

A környezetközpontú irányítási rendszerek bevezetése mellett a termékek, szolgáltatások környezetbarát jellegét minősítő rendszerek közé sorolható a környezetbarát védjegyek alkalmazása is. A címkézés a környezetvédelem önkéntes megfeleléségtanúsító és egyik legfontosabb marketing eszköze. Célja, hogy könnyen felismerhető, egyértelmű jelzésekkel kiemelje az kiemelkedő teljesítményű környezeti terméket és szolgáltatást és ezzel felhívja a vásárló figyelmét.

Az önkéntes környezetbarát védjegyek használata mellett létezik a kötelező jellegű címkézés is, mely a minimumkövetelményeknek való megfelelést mutatja és a környezet vagy az emberi egészség alapvető védelmét szolgálja a hatályos jogszabályok betartása mellett. Ide sorolható az energiacímkézés is, mely az energiafogyasztás és-pazarlás csökkentését segíti.

A Nemzetközi Szabványügyi Szervezet (ISO) a környezeti címkék, illetve termékek, szolgáltatások környezetvédelmi jellemzőire vonatkozó állításoknak négy nagy csoportját különbözteti meg. A már korábban említett ISO 14000 környezetirányítási szabványsorozat részeként ezekre a jelöléstípusokra követelményeket állított fel, melynek az a célja, hogy a jelölések mindhárom típusában az egyes jelölések azonos feltételekkel versenyezzenek egymással, a valóban környezetbarát termékeket ne szorítsák ki a kevésbé környezetbarát „zöldre festett” termékek.

Az egyes típusokba való besorolhatóság azonban nem jelenti azt, hogy a jelölés teljesíti is az adott ISO –típusra vonatkozó követelményeket, tehát léteznek olyan címkék és jelölések, amelyeknek a relevanciája kétséges.

2.2.1. Az ISO I. típusú címkék

A címketípusok közül ez a legmegbízhatóbb és ezeket a címkéket nevezi a köznyelv ökocímkének. Az ISO által előírt követelmények ennél a címketípusnál a legszigorúbbak, ezek tudják a leghitelesebben igazolni a vásárló számára a termék vagy szolgáltatás környezeti előnyeit. Esetükben a minősítési kritériumokat független harmadik fél fogadja el, és a kritériumoknak való megfelelést is független fél bírálja el. A kritériumokat a termék teljes életciklusára vonatkozóan kell vizsgálni, a meghatározásukkor tényszerű és tudományos és mérnöki alapelvekre kell hivatkozni, tekintetbe kell venni a mérhetőséget és pontosságot. A kiválasztott kritériumoknak a fő célja, hogy megkülönböztessék azokat a termékeket, melyek a hasonló rendeltetésű termékekhez képest kisebb környezeti terheléssel bírnak. A szabvány értelmében az ökocímke kritériumainak elő kell írni, hogy a termék a rendeltetésszerű használatra alkalmas és megfelelő minőségű is. A rendszernek átláthatóan kell működnie. Az ökocímkét bármelyik termék elnyerheti, amelyik bizonyítottan megfelel a felállított kritériumoknak(<http2>).

Az I. típusú ökocímkékhez tartozik az EU ökocímke és az Unió tagországok nemzeti ökocímkéi, vagy a japán Eco-Mark. (3.ábra)

3. ábra I. típusú öko címkék

Forrás: <http2>

Magyarországi székhelyű vállalatok termékei közül jelenleg viszonylag kevés viseli a hivatalos EU Ecolabelt, viszont az Unió többi országának köszönhetően a boltok polcain számos minősített termékkel találkozhatunk.

Magyarországi székhelyű EU Ecolabel címkézést használó gazdasági társaságok listája az alábbi (<http3>):

- Lucart Kft. (háztartás-és egészség; higiéniai papír termékcsalád)
- Monsun Kft. (mosószerek, mosogatószer)
- Renew Technologies Hungary Kft. (WC tisztítók, fürdőszobai tisztítószer)
- Rosmarin Kft. (súrolókövek, tisztítószer)
- Zöldlomb ÖKO Kft. (mosogatószer, tisztítók, fürdőszobai tisztítók)

2.2.2. Az ISO I. típushoz hasonló ökocímkek

Az ún. „I. típushoz hasonló” címkek abban különböznek az I. típusú címkektől, hogy a teljes életciklus során felmerülő környezetvédelmi szempontok helyett egyetlen környezetvédelmi szempont alapján minősítik a termékeket. Ilyen szempont lehet például a termék energiafogyasztása vagy a fenntartható erdőgazdálkodás. A követelmények meghatározása, a követelményeknek való megfelelés értékelése és a tanúsítási folyamat hasonlít az I. típuséhoz. A hazai piacon megtalálható címkek közül ilyenek a fenntartható erdőgazdálkodásból származó faanyagot vagy gumit minősítő FSC és PEFC címkek vagy a termék energiafogyasztását minősítők (4. ábra)(<http2>).

4. ábra ISO I.típushoz hasonló ökocímkek

Forrás: <http2>

2.2.3. Az ISO II. típusú címkek

Ebbe a kategóriába tartoznak a gyártók, forgalmazók, importőrök információs célú saját nyilatkozatai, amelyek csak egyetlen környezetvédelmi szempont alapján minősítik a terméket, a minősítési szempontot pedig a gyártó vagy forgalmazó választja meg. Ilyenek például az olyan állítások, hogy a termék szétszerelhetőre tervezett, újrahasznosítható, komposztálható, megnövelt élettartamú, újrahasznosított anyagot tartalmaz, csökkentett energia- vagy vízfogyasztású, mentes valamitől stb. Az ilyen állítások mellett gyakran ábrákat, logókat is feltüntetnek. Ezeket nem független harmadik fél ítéli oda vagy hagyja jóvá, hanem ezekkel a gyártók, kereskedők saját maguk minősítik a terméküket. Az ISO 14000 szabványsorozat az amely, a környezetvédelemre irányítja a figyelmet azért, hogy egy tisztább, egészségesebb környezetben élhessünk. A szabványsorozat önálló alegységeként

jelenik meg az ISO 14021:2002-es szabvány, amely a környezeti címkézéssel, környezeti jogcímek meghatározásával és fogalmaik tisztázásával foglalkozik. Az gyártók állításainak a megbízhatósága érdekében azonban az ISO 14021:2002 szabvány előírja, hogy az állítások legyenek pontosak, megalapozottak, igazolhatók, és ne legyenek félrevezetőek. Az általános állítások helyett a termék konkrét környezetbarát tulajdonságaira kell a figyelmet felhívni (pl. „100%-ig újrahasznosított anyagból készült”, „klórmentes” stb.) A szabvány azt is előírja, hogy az állítást alátámasztó információkat kérésre bárki számára hozzáférhetővé kell tenni (Dr.Rédey Á. et al 2014). Ezek a zöld nyilatkozatok és saját készítésű logók is lehetnek hasznosak, ha a szabvány előírásainak megfelelnek. Felhívhatják a vásárlók figyelmét a termék valamilyen ténylegesen létező környezetbarát tulajdonságára, de megalapozottságuk messze elmarad a független harmadik fél által működtetett rendszerek által kiadott ökcímkékétől. A gyártó vagy a forgalmazó által kiválasztott környezetvédelmi jellemző nem feltétlenül a termék legfontosabb környezeti jellemzője, és a kedvező környezetvédelmi hatást nem harmadik fél, hanem a gyártó saját mérései, állításai támasztják alá.

Az ilyen címkék és zöld állítások körében a leggyakoribb a „zöldre festés” kockázata.

2.2.4. Az ISO III. típusú címkék

Az ebbe a kategóriába sorolható környezetvédelmi nyilatkozatok strukturált, számszerűsített adatokkal jellemzik egy termék környezeti teljesítményét, megkönnyítve a termékek környezeti teljesítményének az objektív összehasonlítását (Dr.Rédey Á. et al 2014)

A nyilatkozatban szereplő paramétereket független harmadik fél választja ki, a nyilatkozattevők összegyűjtik a kért adatokat, amelyek helyességét független harmadik fél ellenőrzi. Ezek a nyilatkozatok hitelesen leírják a termék környezeti teljesítményét, de nem értékelik, nem kapcsolódik hozzájuk teljesítmény elvárás. Tájékoztatnak az objektív adatokról, az értékelést pedig a vásárlónak, a beszerzőnek vagy a felhasználónak kell elvégeznie. Emiatt ezeket a nyilatkozatokat valójában nem lehet „minősítésnek” nevezni.

Elsősorban a vállalatok, szervezetek egymás közötti forgalmában van szerepük. Az ISO III. típusú nyilatkozatok hiteles információt tartalmaznak, így segítenek a beszerzőknek a beszerzési irányelveikhez leginkább illeszkedő termék kiválasztásában. A sokféle és olykor a vásárló számára nehezen értelmezhető paraméterek miatt azonban a hétköznapi vásárló tájékoztatására nem megfelelőek.

Az ISO III. típusú nyilatkozatok egy sajátos példája a mindenki által ismert, számos háztartási gépen megtalálható energiacímke, amelyik a teljes életciklust és sokféle környezeti tényezőt figyelembe vevő Környezetvédelmi Termék Nyilatkozatoktól eltérően egyetlen környezeti tényező, az energiafogyasztás szempontjából jellemzi a terméket. A címke osztályba sorol, de nem húzza meg a határt a környezetbarát és a nem környezetbarát eszközök között.

Ez a címke nem önkéntes, hanem kötelezően feltüntetendő egyes meghatározott energiafogyasztó berendezéseken. Korábban már említésre került, hogy az energiahatékonyság drasztikusan felértékelődött, mely magával vonzotta a címkézés változását, szigorodását is. Az egyik legnagyobb változás, hogy eltűnnek a pluszjelek pl. az A+++ energiabesorolás. A jövőben az osztályok csak betűvel lesznek jelölve egy A-tól G-ig terjedő skálán. Az A. osztályú készülékek fogyasztják a legkevesebb energiát, tehát ezek a termékek a legenergiatakarékosabbak. A G. osztályú készülékek fogyasztják a legtöbb energiát.

Az új rendszerben jelentős visszaminősítések vannak. Az "A" és "B" osztály sok esetben üresen marad majd, az F-osztály 2024-re minden kategóriában kifut. Jelenleg nincs A kategóriás készülék az új besorolás szerint. (5.ábra)

5. ábra Régi és új típusú energiacímke

Forrás: <http4>

3. AZ ENERGIAHATÉKONYSÁGGAL KAPCSOLATOS CÍMKÉK, MINŐSÍTÉSEK JELENTŐSÉGE

Az energiafogyasztás-és pazarlás csökkentése egyre fontosabb az Európai Unió számára. A „Tiszta energia minden európainak” csomag részeként új célként tűzte ki az energiafogyasztás legalább 32,5%-os csökkentését 2030-ig. A jelenleg érvénybe lévő irányelv (Horizon 30) felülvizsgálat folyamatosan zajlik.

3.1. Villamosenergia és az energiacímke

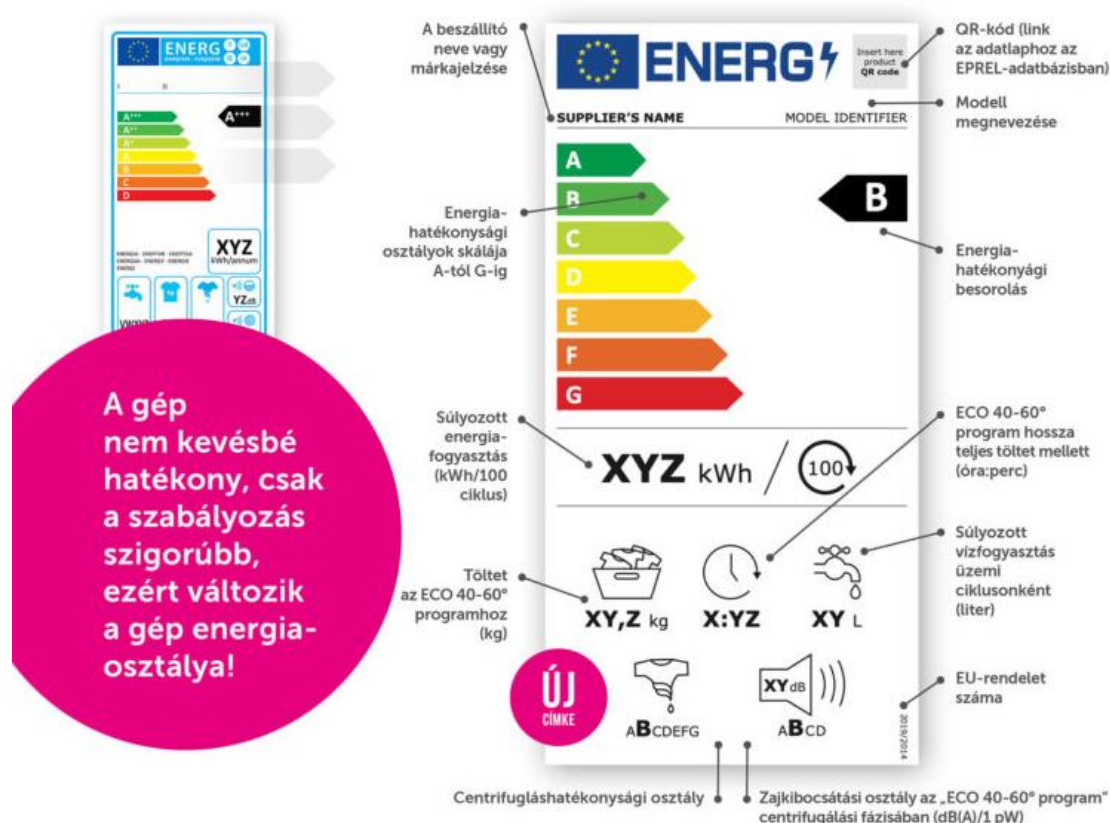
Az energiahatékonyság tekintetében intézkedéseket vezettek be uniós szinten, többek között új keretet hoztak létre az energiahatékonyságot jelölő címkézéssel kapcsolatban. A címkézésben történő legfontosabb változás az előző fejezetben került bemutatásra. A változtatás fontosságát, a lakossági fogyasztók pontosabb tájékoztatásának jelentőségét jól mutatják az ország energiatermelési-és fogyasztási adatai. Magyarország villamos energiafogyasztása 2019-ben 45,4 TWh volt, melyből az egyetemes szolgáltatás (lakossági piac) felhasználása 26%, azaz 11,7 TWh. A lakossági fogyasztás aránya gyakorlatilag több, mint egynegyedét teszi ki a teljes villamosenergiafogyasztásnak. Az energiatermelés mutatószámai viszont alacsonyabbak, mint a fogyasztás számai. Szintén 2019-es adat szerint Magyarország energiatermelése(áram) 33,1 TWh volt([http28](#)). Két adat összehasonlításából is látszik, hogy importra szorulunk az alacsony villamos-energia termelés miatt. Az energiapiac árai viszont nagyon ingadozóak, sok körülmény befolyásolja őket, jelen időben a kialakult politikai viszonyok következményeképpen jóval magasabb áron lehet energiát vásárolni. Az ország számára növekvő energiaárak pedig a lakosság számára is növekvő energiaárakat idéznek elő. A megnövekedett energiaárakat pedig kevesebb fogyasztással tudja a lakosság kompenzálni, tehát az energiahatékonysági címkén megjelenő adatok jelentősége megnövekedett.

Utóbbit bizonyítják az Európai Bizottság által közzétett Eurobarometer-felmérés adatai is. Az EU energiacímkéjére vonatkozó különálló kérdések sorozatában a felmérés megerősíti, hogy a lakosság 93%-a felismeri a címkét, és 79%-ukat befolyásolta a címke a készülék megvásárlásakor, ami arra ad következtetést, hogy olyan készüléket vásároltak, ami energiatakarékosabb ([http29](#))

Korábban már említésre került, hogy 2021. márciusától teljesen új besorolás kaptak a különböző energiaosztályok. (EU) 2017/1369 rendelete, [http30](http://30)) Egy sokkal egyszerűbb A-G osztályozással találkozhatunk a címkéken. Az új rendszerben a korábban A+++ besorolású termék B besorolású lesz. Az új A osztály egyelőre üres marad, aminek köszönhetően a gyártóknak lehetőségük van még inkább energiahatékonyra tenni eszközeiket (6.ábra)

Az új energiacímkézési rendszer a következő termékcsoporthoz vonatkozik:

- hűtőgépek
- mosogatógépek
- mosógépek
- televíziók
- villanykörték és lámpák

6. ábra Energycímke

Forrás: [http5](http://5)

A különböző termékcsoportok esetén végzett hatékonysági számításokból könnyen leolvasható, hogy egy-egy adott cikk használatával mennyi energia spórolható meg. A lakosság e számítások esetén elsősorban azt veszi figyelembe, hogy adott esetben mennyivel kevesebbet kell kifizetnie a háztartásának, ezzel párhuzamosan azonban az előállítandó villamosenergia mértéke is csökken, ezáltal a kevesebb a károsanyag kibocsátás. A lenti példában több fajta teljesítményű villanykörte fogyasztási adatai kerültek feltüntetésre. A választás azért erre a termékre esett, mert egy háztartásban e leggyakrabban és legtöbbször használt elektromos berendezés a lámpa, vagy valamilyen izzóval működő fényforrás (4.táblázat).

4.táblázat Villanykörte fogyasztási adatai

	Időszak	Havi fogyasztás	Előállított energia ennyi kg/hó CO ₂ kibocsátással jár
Hagyományos 60 Wattos izzó	1 hónap, napi 4 óra használat, 10 izzó esetén	72 Kwh	32,40 kg
Hagyományos 20 Wattos izzó	1 hónap, napi 4 óra használat, 10 izzó esetén	24 Kwh	10,80 kg
Energiatakarékos LED-izzó	1 hónap, napi 4 óra használat, 10 izzó esetén	9,6 Kwh	4,32 kg

Forrás: saját szerkesztés

Az Energy Star (7.ábra) az Egyesült Államok Szövetségi Környezetvédelmi Ügynökség (EPA) és az Egyesült Államok Szövetségi Energiaügyi Minisztériuma (DOE) által működtetett program, amely az energiahatékonyságot támogatja. A program különböző szabványosított módszerekkel ad tájékoztatást a termékek és eszközök energiafogyasztásáról. A címke több, mint 75 különböző tanúsított termékkategórián, otthonokon, kereskedelmi épületeken és ipari üzemeken található.

7. ábra Energy star

Forrás: <http6>

Az Energy Star program egyes elemeit Japánban, Tajvanon és Svájcban, valamint az Energy Star Canada programban hajtják végre. Az EU Energy Star programja az Európai Közösség (EU) és az Egyesült Államok kormánya között létrejött megállapodás, amely az irodai berendezések energiacímkézésének összehangolásáról nyilatkozott. Az Európai Bizottság felügyelte a megállapodáshoz kapcsolódó folyamatok egészen 2018-ig, amikor a két fél közötti együttműködés megszűnt. ([http31](#)).

3.2. Energetikai minősítés, besorolások

A lakossági energiafelhasználás, 249,8 PJ Magyarország teljes energiafelhasználásának (735,5 PJ) 34%-át tette ki a 2020-as KSH adatok alapján ([http32](#),[http33](#)). Környezetvédelmi szempontból megközelítve ezen a területen lehet a legnagyobb energiamegtakarító, ezáltal közvetetten környezetvédelmi intézkedéseket megvalósítani. A korábban már említett kiotói egyezmény előírásainak való minél jobb megfelelés elérése érdekében az Európai Uniónak, illetve a tagországoknak törekedniük kell a minél hatékonyabb energiafelhasználásra. Erre hivatkozva minden tagországnak be kell vezetni az egységes energia-hatékonysági kalkulációkat, be kell határolnia a minimumkövetelményeket, a légkondicionáló- és fűtő berendezések előírásait, valamint az energiatanúsítványok feltételeit. Hazánk épületeinek a háromnegyed része energetikai szempontból korszerűtlen. Az alábbi statisztikai adatokból látszik, hogy az energiafelhasználás legnagyobb része, 70% fölötti értékek a fűtési hőigény fedezésére fordítódik (5.táblázat)

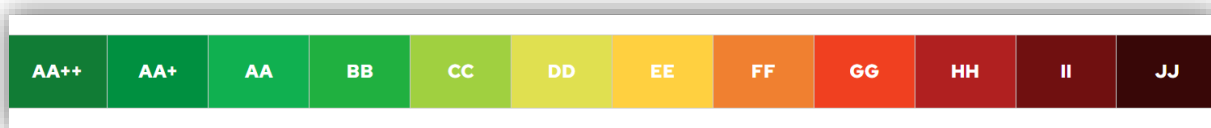
5.táblázat A háztartások végső energiafelhasználása felhasználási célok szerint [petajoule]*

Megnevezés	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Fűtés	182,6	190,6	195	174,7	168	178,3
Hűtés	0,3	0,3	0,3	0,4	0,6	0,3
Használati meleg víz	31,5	31,6	31,5	31,3	31,2	32,1
Főzés	11,9	11,5	11,9	11,9	11,8	13,3
Világítás és elektromos készülékek	23,4	23,8	24,8	25,3	26	25,9
Összesen	249,6	257,8	263,5	243,6	237,7	249,8

Forrás: [http32](#)

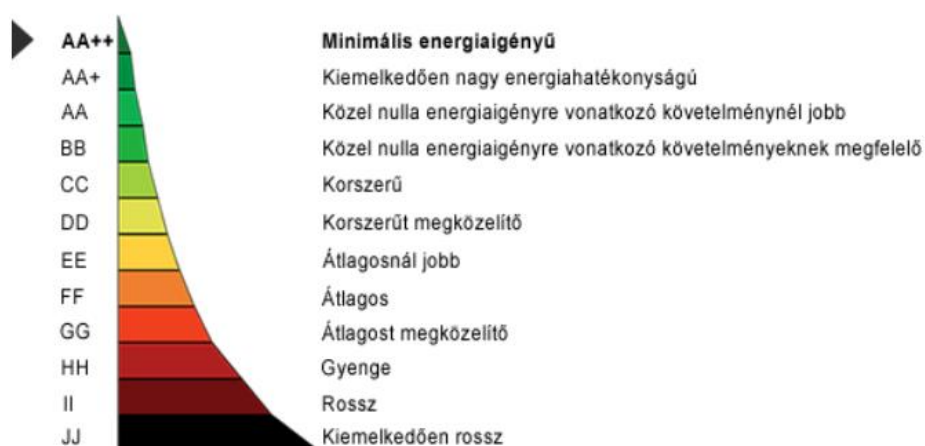
A környezetvédelem és gazdaság céljait szem előtt tartva főként a legnagyobb energiahatékonyság-vagyis az épületek megfelelően kis fogyasztása- elsősorban az épületek megfelelő szigetelésén, és a korszerű fűtési ill. melegvíz-előállítási mód megválasztásán múlik.

Az energetikai minősítések esetén tehát fontos figyelembe venni, hogy az adott épület/lakóházban milyen rendszer van kiépítve a fűtés tekintetében. Lehetőség szerint a földgázzal való fűtést célszerű egy olyan módszerre kicserélni, amely esetlegesen megújuló forrást használ fel a megfelelő hőmérséklet biztosítása érdekében. Az építési épületenergetikai szabályoknak megfelelő közel nulla energiájú házak, továbbá a passzívházak (a szoláris építészet továbbfejlesztett mintapéldái) és az energiatakarékos házak mind hozzájárulnak a háztartások energiafelhasználásának a minimalizálásához. A kötelező jellegűen bevezetett minősítési rendszerben a besorolási osztályok „AA++”-tól „JJ”-ig terjednek. A legjobb „minimális energiaigényű” minősítést csak a legmagasabb energiahatékonyságú ingatlanok kaphatják. A legrosszabb osztályokat (II, JJ) jellemzően a súlyosan elavult, rendkívül energiapazarló épületek kapják (8-9.ábra)

8. ábra Energetikai minősítések

Forrás: http8

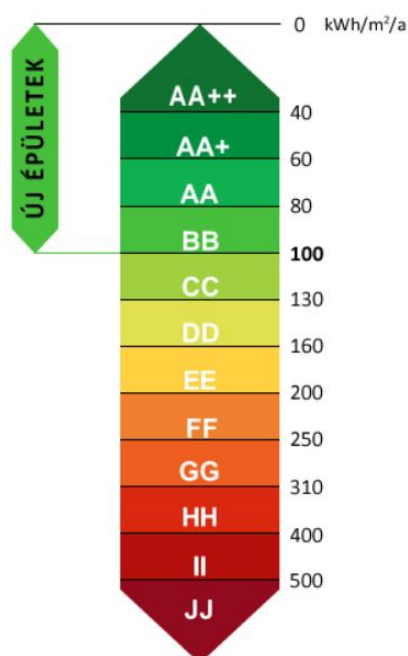

9. ábra Energetikai minősítések megnevezése

Forrás: http8

A besorolások alapja az összesített energetikai jellemző, amely az energiahatékonyság mutatószáma. Minél alacsonyabb az értéke, annál kisebb az épület energiafogyasztása. Az összesített energetikai jellemző tulajdonképp az épület energiahatékonyságát megmutató szám, amely az épület minden energiafogyasztási paraméterét magába foglalja. Figyelembe veszi épület hőszigeteltségét, a nyílászárókat, a gépészeti berendezések hatásfokát, a felhasznált energiahordozókat, megújuló energiaforrásokat, egy szóval mindent, ami

energetikailag releváns. Mértékegysége: kWh/m²/a (Kilowattóra-per-négyzetméter-per-év)
(10.ábra)

10. ábra Összesített energetikai jellemző mutatószámai

Forrás: <http9>

4. AZ EURÓPAI UNIÓS ÉS MAGYARORSZÁGI ÉS ÖKOCÍMKE BEMUTATÁSA

4.1. Az Európai Unió ökocímke

Az EU ökocímke (11. ábra) az Európai Unió önkéntes védjegye a környezetvédelmi kiválóságról. Az 1992-ben alapított, Európa-szerte elismert címke garantáltan, független igazolással alacsony környezeti hatású termékeket tanúsít. Az elnyeréshez a termékeknek és szolgáltatásuknak teljes életciklusuk során meg kell felelniük a magas környezetvédelmi előírásoknak: a nyersanyag-kitermeléstől a gyártáson és elosztáson át az ártalmatlanításig. A címke ösztönzi a vállalatokat, hogy olyan innovatív termékeket fejlesszenek ki, amelyek tartósak, könnyen javíthatók és újrahasznosíthatóak. Az uniós címke révén az ipar valódi és megbízható, környezetbarát alternatívákat kínálhat a hagyományos termékek helyett, segítve ezzel a fogyasztókat, hogy megalapozott döntéseket hozzanak, és szerepet játsszanak a zöld átállásban.

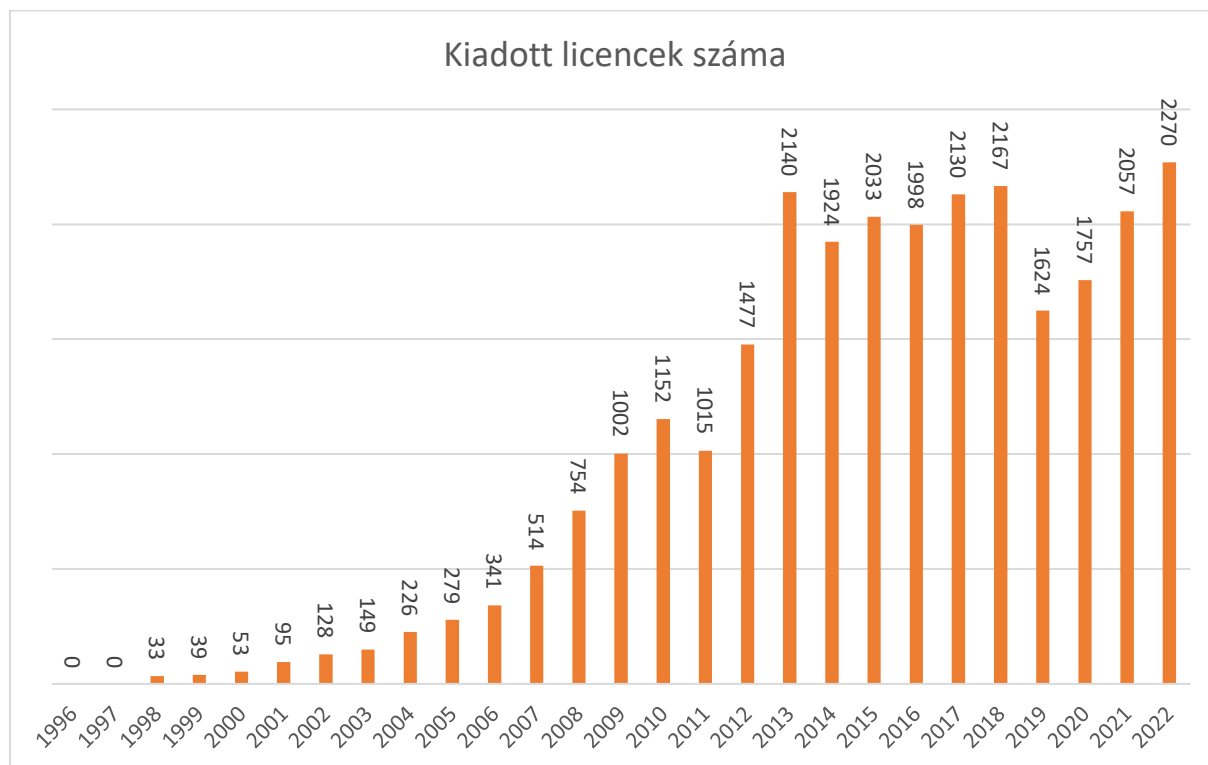
11. ábra EU Ecolabel

Forrás: <http10>

A címke 2022-ben lett 30 éves, ma már több mint 80 ezer termékről és szolgáltatásról bizonyítja, hogy azok a szigorú jogszabályi előírásoknak megfelelően a független laboratóriumi vizsgálatok szerint is valóban környezetbarátok, ráadásul ez a teljes életciklusukra igaz.

Statisztikai adatok bizonyítják, hogy a szervezetek alkalmazkodnak a piaci igényekhez, illetve fontosnak tartják a környezetünk védelmét. Az igénylők és kiadott engedélyek száma

a pandémiás időszakban sem csökkent. Az alábbi statisztika mutatja az uniós ökocímke engedélyek számának változását (12.ábra) (http33).

12. ábra 1996-2022 kiadott engedélyek száma

Forrás: http33, saját szerkesztés

4.2. A magyarországi ökocímke

Számos európai országnak van saját nemzeti ökocímke rendszere, Magyarországon 1994 óta elérhető a „Környezetbarát Termék” védjegy. A magyar ökocímke ISO I. típusú. A termékminősítési eljárást és a védjegy használatát a környezetbarát, környezetkímélő megkülönböztető jelzés használatának feltételrendszeréről szóló rendelet szabályozza, amely a 29/1997. (VIII.29) KTM rendelet.

A Környezetbarát Termék minősítő rendszer feltételrendszerei és az uniós rendszer között van átfedés, ami szerint egyes termékcsoportok esetében a pályázók választásuk szerint a

magyar (13.ábra), az uniós vagy mindkét címkét elnyerhetik. Az ilyen esetekben a magyar feltételrendszer az uniós kritériumokat veszi át. Az olyan termékcsoporthoz esetében, melyre

13. ábra Környezetbarát termék

Forrás: <http11>

nincs uniós feltételrendszer is megvan a termék kedvező környezetvédelmi jellemzők elismerésére a lehetőség.

4.3. A védjegy megszerzésének- és megtartásának a feltételei

Magyarországon a termékek és szolgáltatások környezetbarát jellegét tanúsító jel a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalnál lajstromozott védjegy. A pályázat nyilvános, folyamatos és önkéntes a hazai és külföldi gyártók, szolgáltatók és forgalmazók részére. Étel- és italáruk, valamint gyógyszerek kivételével bármely termékkel, csomagolással, vagy szolgáltatással lehet pályázni. A pályázatokat a Herman Ottó Intézet Nonprofit Kft-nek kell benyújtani. A védjegyhasználat jogát legfeljebb a vonatkozó feltételrendszer érvényességi idejéig lehet megszerezni. Az időtartam lejártá után a védjegyhasználati jog egyszerűsített eljárás keretében meghosszabbítható (amennyiben a feltételrendszer követelményei nem változtak). A pályázati eljárás során a Kft. gondoskodik a pályázat értékeléséről és sikeres pályázat esetén a védjegyhasználati szerződés alapján ellenőrzi, hogy a védjegyhasználat ideje alatt a termék megfelel a követelményeknek. Szerződés hatálya a minősítési feltételrendszer érvényességi ideje. A követelmények felülvizsgálata vagy érvényességének meghosszabbítása után a szerződés meghosszabbítható, ha a termék továbbra is megfelel az érvényes követelményeknek. A kritériumok szegmensenként eltérnek, ezért a pályázónak célszerű alaposan tájékozódni a saját kategóriájában. A kérelmezőknek éves díjat, illetve egyszeri kérelmezési díjat is meg kell fizetniük, amely függ a vállalat nagyságától, esetlegesen közösségi környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerben (EMAS) való

regisztrációtól (30 %-os kedvezmény), az ISO 14001 szabvány szerinti tanúsítástól (15%-os kedvezmény, de a kedvezmények nem halmozhatóak. ([http35](#))

Magyarországon a 2023-as adatok szerint az alábbi magyar ökocímkés vállalatok (6.táblázat)tevékenykednek:

6. táblázat Magyar ökocímkés vállalatok

Magyar ökocímkét használó szervezetek	A szervezet általi környezettudatos tevékenysége
Coop Szeged Zrt.	Minimalizálja az üvegházhatású gázok kibocsátását,energiatakarékosan működik az üzletük.
	Fajlagos energiafelhasználásuk az átlagtól alacsonyabb
	A termékválasztékban magasabb arányban vannak jelen a bio-és ökocímkés termékek
Future FM Zrt.	Környezetbarát takarítást végez, minimalizáljaa felhasznált víz mennyiségét és tisztítószeres használatát
Granpol Kft.	Környezetbarát takarítást végez, minimalizáljaa felhasznált víz mennyiségét és tisztítószeres használatát
	Nem alkalmaz veszélyes vegyi anyagokat tartalmazó tisztítószer
	Jelentős részben ökocímkés tisztítószereket használ
Green Toner Hungary Kft.	Felújított festékkazettákat forgalmaz
Horizon Tex Kft.	Környezetbarát takarítást végez, minimalizáljaa felhasznált víz mennyiségét és tisztítószeres használatát
	Jelentős részben ökocímkés tisztítószereket használ
Jäger Comp Kft.	Fogyasztás utáni műanyag hulladék újrafeldolgozásával védi az erőforrásokat
Weishaupt Hőtechnikai Kft.	Napkollektor, fali és állókazánok működtetése. Alacsony károsanyag kibocsátás,hosszú élettartamú terméket.
	Újrahasznosítható alkatrészek használata
Xella Magyarország Kft.	YTONG építőelemek, ásványi hőszigeteléssel foglalkoznak.Hulladékszegény-és energiatakarékos technológiát alkalmaznak

Forrás: ([http12](#))

Illetve szintén a 2023-as listaadatokra hivatkozva látható az i EU-s ökocímkével rendelkező gyártók (7.táblázat) listája:

7.táblázat EU ökocímkés szervezetek

EU ökocímkét használó szervezetek	Tevékenységi kör
Lucart Kft.	Lucart Eco háztartás- és egészség higiéniai papír termékcsalád, Aro, V-hajtogatott kéztörölők forgalmazása
Monsun Kft.	Mosószeres, mosogatószerek forgalmazása
Renew Technologies Kft.	WC tisztítók és fürdőszobai tisztítószeres forgalmazása
Rosmarin Zrt.	Súrolóköves, tisztítószeres forgalmazása
Zöld Lomb ÖKO Kft.	Mosogatószerek, WC tisztítók, fürdőszobai tisztítószeres,üvegtisztítók és általános tisztítószeres forgalmazása

Forrás: (http13)

5. AZ ÖKOVÉDJEGGYEL ELLÁTOTT TERMÉKEK KÖRNYEZETVÉDELMI JELENTŐSÉGE

5.1. A védjeggyel ellátott termékek jelentőségének kifejtése

A fogyasztók fokozott környezeti érzékenysége miatt a környezetbarát termékek iránt egyre növekvő érdeklődés mutatkozik. A Tudatos Vásárlók Egyesület és a Nielsen piackutató 2021.évi felmérése szerint 2019-ről 2020-ra Magyarországon 42%-al nőtt az öko mosó-és tisztítószeresek forgalma, és mintegy 27%-al a boltok polcaira felkerülő választék is bővült ebben a szegmensben ([http36](http://36)).

A felmérésben megkérdezettek 88%-a aggódik a termékekben jelen lévő vegyi anyagok egészségkárosító hatása miatt, 87%-uk pedig a környezetkárosító hatásuk miatt is. A mérésben kapott százalékos adatok bizonyítják, hogy a termékeken megjelenő környezetvédelmi védjegyek, címkék erősen befolyásolhatják a vásárlói szokást.

Utóbbi jelenség pedig a korábban már említett növekvő üzleti lehetőséget bizonyítja. A növekvő üzleti lehetőségek mellett a termék környezetre gyakorolt hatását is figyelembe kell venni. A címke használati joga önmagában garancia, de egy egyszerűsített életciklus elemzés segít rávilágítani a kritikus pontokra, e mellett segít rámutatni a védjegy környezetvédelmi szerepére is. Jelen dolgozat részét képező elemzésben a fenti mérési adatokra hivatkozva került kiválasztásra és összehasonlításra egy EU ökocímkével ellátott és egy nem minősített termék a megnevezett szegmensből. Az egyszerűsített életciklus elemzés (*life-cycle assessment*, LCA) a termék, folyamat vagy szolgáltatás teljes életútja során vizsgálja annak környezetre gyakorolt hatásait. Az életút elemzés célja ebben az esetben az, hogy kiderüljön mit takar a védjegy mögötti „munka”, összehasonlítva a nem minősített termék életútjával. Az egyes vizsgálati pontok közötti különbségek összehasonlításával leolvasható a minősített és nem minősített termék közötti különbség, ezáltal kiderülnek a környezet védelme szempontjából lényeges különbségek. A könnyebb átláthatóság érdekében az összehasonlítás a két termék előállítása/felhasználása a kritikusnak vélt pontok kiemelésével került összehasonlításra. Ez által következtetés vonható le a védjegyek környezetvédelmi-és egészségvédelmi jelentőségével kapcsolatban.

5.2. Összehasonlító életciklus elemzés

Az EU 2017/1218. határozata világosan megfogalmazza a minősített termékkel/szolgáltatással szemben elvárt kritériumokat, melyek teljesítése szükséges a címke odaítéléséhez (http37). Erre alapozva ebben az összehasonlító elemzésben a termékek életútjának környezetvédelmi szempontból a legkiemelkedőbb és legeltérőbb pontjai kerülnek bemutatásra.

ALAPANYAGHASZNÁLAT:

- Általános, minősítés nélküli mosógél:

Leggyakoribb enzimek:

Lipáz (zsírok, olajok eltávolítása)

Proteáz (Vér-fű- gyümölcsszennyeződések eltávolítása)

Amiláz (Csokoládé, fagylalt szennyeződések)

Celluláz (Az anyag mikroszárait bontja, puhább lesz a textil)

Tenzidek felületaktív anyag, anionos (Szennyeződés textiliáról való leoldása)

Fehérítők (Oxidatív fehérítők, optikai fehérítők, klórvegyületek)

Színvédő anyagok, színező anyagok

Vízlágyító (Főként foszfát, de lehet zeolit is)

Segédanyagok (Túlzott habképződést szabályozzák, töltő anyagok, illat anyagok)

Környezetre-és emberi egészségre gyakorolt káros hatások: Intelligens mosószer mindegyik enzimet tartalmazza, sok esetben olyat is, amire a mosás során nincs szükség. Ezek az összetevők mosás után szabadon távoznak, és kifejtik hatásukat. Olyan szervezetet is lebont, amit nem kellene. A tenzidek vízben nem bomlanak le, mérgező mellékterméket bocsátanak ki. Vízbe kerülve leoldják a halak és egyéb állatok nyálkás rétegét, ami védi őket a parazitáktól és baktériumoktól. A fehérítők közül az oxidatív, csak 60 C felett fejti kihatását, tehát magas hőfokon kell mosni, több energiát használunk; optikai fehérítő nem fehérít és nem is bomlik le irritatív hatású. A színvédő anyagok nem lebomlóak. A vízlágyítók vizekbe kerülve táplálja a vízi növényzetet, eutrofizációhoz vezet. A segédanyagok allergiás reakciót váltanak ki, fokozzák az ekcéma tüneteit, bőrzékenységet okoznak.

- Minősítéssel rendelkező mosógél:

A minősített termék ide való kritériumainak való megfelelésből következően nem tartalmaz olyan felületaktív anyagot, amely nem bomlik le biológia úton. Nem

tartalmazhat foszfátot illetve klórvegyületeket. A használt színező anyagok nem lehetnek bioakkumulatívak.((EU) 2017/1218 HATÁROZATA)

CSOMAGOLÁS:

- Általános, minősítés nélküli mosógél: Nincs kritériumnak való megfelelés, a legtöbb esetben PET 1 vagy PP 5 elsődleges csomagolással rendelkeznek, illetve az elsődleges csomagolás részeként a dobozokon megjelenő matricák anyagára vonatkozóan sincs semmilyen kritériumnak való megfelelés.
- Minősítéssel rendelkező mosógél: A minősített termék ide való kritériumainak való megfelelésből következően nem tartalmazza a következő anyagokat: EVA – etilén-vinil-acetát, HDPE – nagy sűrűségű polietilén, PET – polietilén-tereftalát, PETG – glikol-módosított polietilén-tereftalát, PP – polipropilén, PS – polisztirol, PVC – polivinil-klorid ((EU) 2017/1218 HATÁROZATA)

Környezetre- és emberi egészségre gyakorolt hatás: A PET műanyagokból antimon szűrődhet ki (az antimon-trioxidot katalizátorként és égés gátlóként alkalmazzák a PET-ben). Minél tovább áll egy folyadék a PET tárolóban, annál nagyobb az esély rá, hogy kioldódik belőle ez a káros anyag. Az antimon-trioxid lehetséges karcinogénként (rákkeltő anyag) van számon tartva.

TERMÉK ELJUTTATÁSA A FELHASZNÁLÓHOZ:

Mindkét típusú termék esetén a termék az logisztikai folyamat került elemzésre, mely során a gyártásból kikerülve eljut a végfelhasználóhoz. Az életciklus ebben a szakaszában nincsenek lényegi különbségek a két termékre vonatkozóan. Egy minősített termék esetében erre a vizsgálati szempontra nincsenek kritériumnak való megfelelési szabályok. A környezetre gyakorolt káros hatások közé sorolható a termékek lábon történő szállítása, amely a CO₂ kibocsátással hozható párhuzamba. Feltételezhető, hogy egy minősített terméket gyártó szervezet elkötelezett a környezet védelme iránt, így logisztikai folyamatai során figyelembe veszik a zöld logisztika által nyújtott lehetőséget, ezáltal csökkentve a CO₂ kibocsátás mértékét.

HULLADÉK ÚJRAHASZNOSÍTHATÓSÁG:

- Általános, minősítés nélküli mosógél: Általában PET 1 vagy PP5 csomagolás. A PET, vagyis polietilén-tereftalát bár újrahasznosítható, a benne tárolt anyag ízét

vagy szagát csak hosszadalmas, drága eljárással tudják eltávolítani. A PP5 újrahasznosítható.

- Minősítéssel rendelkező mosógél: A minősített termék ide való kritériumainak való megfelelésből következően a műanyag csomagolást úgy kell kialakítani, hogy megkönnyítse a hatékony újrahasznosítást, vagyis kerülni kell azon lehetséges szennyező anyagok és összeférhetetlen anyagok használatát, amelyek tudvalevőleg megnehezítik a szétválasztást és az újrafeldolgozást, vagy csökkentik az újrahasznosítható anyag minőségét ((EU) 2017/1218 HATÁROZATA).

A megjelenő leírásokra hivatkozva látható, hogy egy minősített termék egész életciklusában megtalálhatók a környezetre kevésbé károsan ható elemek.

6. KÖRNYEZETVÉDELEMSEL KAPCSOLATOS MINŐSÍTÉSEK AZ ÉPÍTÉSZETBEN

Az épített környezetünk fenntarthatóságáért tett lépések nemcsak lokálisan, de globálisan is kifejezetten fontosnak mondható, hisz az építőipar és az épített környezetünk felel a globális energia, nyersanyag illetve kibocsátások nagy hányadáért. Az OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) 2003-as felmérési adatai szerint az országokban az épületek teszik ki az energiafogyasztás 25-40%-át, Európában ez 40% (OECD, 2003 [http38](#)), továbbá a környezetszennyezésben is jelentős szerepet játszanak.

14. ábra ENSZ által megfogalmazott Fenntartható Fejlődési Célok, részlet

Forrás: [http15](#)

Az OECD tanulmány megállapítja, hogy a piac önmaga nem képes a fenntarthatóságot biztosítani, az állami szabályozás kritikus az eredmények elérésében. Cselekvési programok, mint például az Európai Unió energiahatékonysági cselekvési terve és azok nemzeti jogszabályokban rögzített kötelezései jelentik a fenntarthatóság elsődleges biztosítását.

Az ENSZ által megfogalmazott 17 Fenntartható Fejlődési Cél (Sustainable Development Goals, vagy röviden SDG) (Agenda 2030 [http39](#)) közül 9 egyenesen vonatkoztatható az épített környezetre is (14.ábra). Ezek a fenntarthatósági célok irányt mutathatnak az Európai

helyreállításnak (<http40>). Az Európai Unió energiahatékonysági cselekvési terve kiemelt szerepet szán az épületeknek, ahol a teljes megtakarítási lehetőség az energiafelhasználás 27-30%-a jelenlegi becslések szerint.

A környezettudatos építés mozgalom a nyolcvanas évektől vált erőssé. Ekkorra az ingatlanfejlesztésben egyoldalú gazdasági és mennyiségi szemlélet alakult, melyet a környezetvédő szervezetek nem tudtak szó nélkül nézni. Zöld építést népszerűsítő társadalmi szervezetek jöttek létre, majd 1998-tól a legjelentősebb szervezetek nemzetközi összefogást kezdeményeztek. 2002-ben megalapították a Világ Környezettudatos Építés egyesületét (WGBC, World Green Building Council), amely ernyőszervezete a világszerte működő közel 60 tagszervezetnek. A Környezettudatos Építés Egyesületei (GBC-k) elsősorban az építés terén a környezeti tudatosságot növelik, javaslatokat adnak a nemzeti jogalkotásban a megfelelő fenntarthatósági szabályok bevezetésére, de sok esetben a nemzeti minősítési rendszert is fejlesztik és működtetik.

A Magyar Környezettudatos Építés Egyesületét (HuGBC) 2009-ben alapították meg.

Számos országban fejlesztettek ki az elmúlt húsz évben a környezettudatosságot ösztönző minősítési rendszereket. Céljuk, hogy a tervezők, az építtetők és a működtetők számára átlátható, a fenntartható építés fő kritériumait felsorakoztató alapot hozzanak létre, ezáltal ösztönözzék az elkötelezettséget a fenntarthatóság iránt.

6.1. A BREEAM nemzetközi minősítő rendszer bemutatása

A két legelterjedtebb nemzetközi rendszer az angol BREEAM (15.ábra) és az amerikai LEED. Előbbi esetében 1 milliót meghaladó regisztrált épületre 200.000 minősítés (főleg lakóépületek kategóriában), utóbbi esetében pedig közel 30.000 regisztráció, közel 7400 minősítés. (BREEAM International-irodaházak-ipari létesítmények; BREEAM International Bespoke-lakóházak)

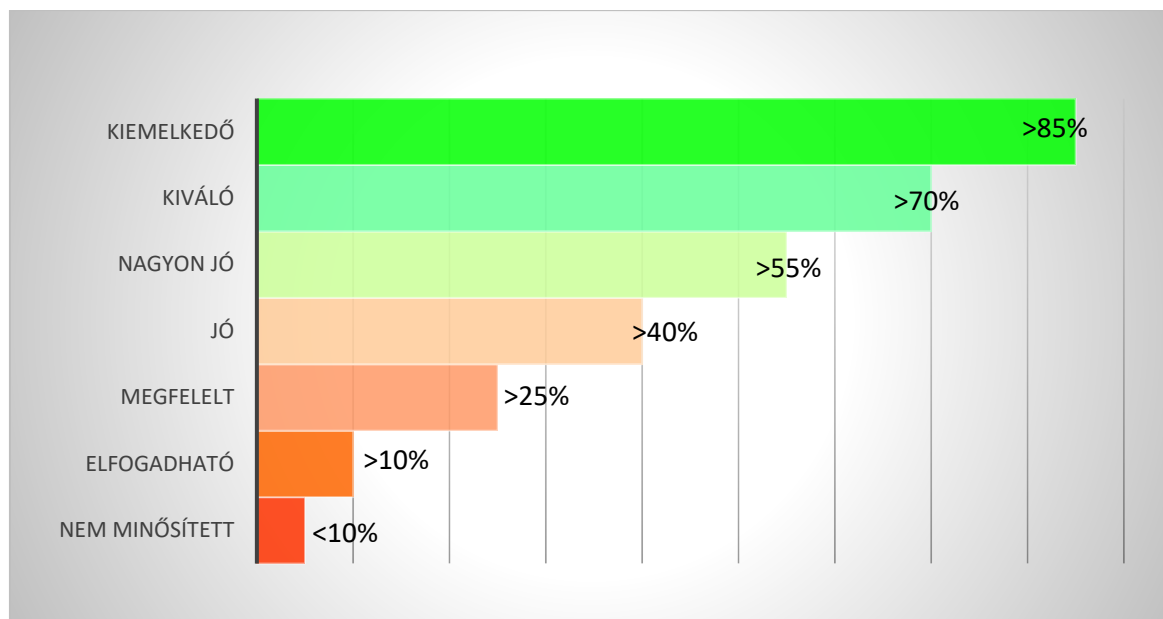
Hazánkban a minősített épületek számát tekintve eddig a BREEAM rendszer szerint minősített épületekből van a legtöbb. (BREEAM adatbázis forrás, <http42>, <http43>)

15. ábra BREEAM logó

Forrás: <http16>

A BREEAM minősítési család egyre bővülő lehetőségeket nyújt az épített környezet önkéntes, harmadik fél általi minősítésére. A rendszer 9 kategóriába csoportosítva fogalmazza meg a fenntarthatósági kritériumokat, ezzel holisztikus módon mérve a minősített projekt teljesítményét. A kritériumok jellemzően az Európai, illetve hazai szabványokat követik. Az eltérő súlyozású kategóriák határozzák meg az össz-pontszámot ami csillag jelölésű minősítési szinteket eredményez. Az új építésű projekteket jellemzően két lépcsőben, a tervezési fázisban (design stage) és a kivitelezést követően (post construction) minősítik, míg a meglévő épületek minősítése egylépcsőben, online felületen keresztül zajlik és éves megújításra is szorul. A minősítéseket minden esetben egy licensszel és akkreditációval rendelkező BREEAM minősítővel, illetve /vagy céggel kell lebonyolítani, aki a minősítői dokumentációkat összeállítja és a minősítői szerv felé benyújtja. Az egyes kategóriák átvizsgálásra kerülnek, pontozzák majd a pontokból egy százalékos eredményt számolva kapja meg az épület a minősítést, amelyet csillagokkal jelölnek (16.ábra).

16. ábra BREEAM minősítések

Forrás: <http41>, saját szerkesztés

A kilenc kategória mindegyike foglalkozik a legbefolyásosabb tényezőkkel, ideértve az alacsony szén-dioxid kibocsátású tervezést; a tervezés tartósságát és ellenállóképességét; alkalmazkodást az éghajlatváltozáshoz; valamint az ökológiai érték és biodiverzitás védelmét. +1 kategória került meghatározásra, ami az innovációs pontokat jelenti. Ebben az esetben nincsenek külön követelmények megfogalmazva, a 9 kategória többletteljesítménye esetén adható, lásd 8. táblázat.

8. táblázat BREEAM vizsgálati szempontok

Vizsgált szekció	Értékeléshez kapcsolódó téma
Menedzsment	A projekt leírása és tervezése
	Életciklus költség és élettartam tervezés
	Felelős építési gyakorlatok
	Üzembe helyezés és átadás
	Utógondozás
Egészség és jó környezet	Vizuális komfort
	Beltéri levegő minősége
	Biztonságos tárolás a laboratóriumba
	Termikus kényelem
	Akusztikus teljesítmény

	Megközelíthetőség
	Kockázatok
	Privát szféra
	Vízminőség
Energia	Az energiafelhasználás és a szén-dioxid kibocsátás csökkentése
	Energia mérés
	Külső világítás
	Alacsony szén-dioxid-kibocsátású gépészet
	Energiatakarékos hűtőház
	Energiatakarékos felvonók és mozgólépcsők
	Energiatakarékos laboratóriumi rendszerek
	Energiatakarékos berendezések
	Lakóépületekben történő ruhaszárító huzal elhelyezése
Közlekedés	Tömegközlekedés elérhetősége
	Szolgáltatások megközelíthetősége
	Alternatív közlekedési módok
	Maximális parkolási kapacitás
	Közlekedési tanulmányi terv
Víz	Vízfogyasztás
	Víz mérés
	Vízszivárgás észlelése
	Vízhatékony berendezések
Anyaghasználat	Életciklus hatásai
	Tereprendezés és munkaterület lehatárolása
	Felelős anyagbeszerzés
	Szigetelés
	Tartós és az ellenálló tervezés
	Anyaghatékonyság
Hulladék	Építési hulladékok kezelése
	Újrahasznosított ásványi anyagok
	Működtetés alatti hulladékok
	Spekulatív padló- és mennyezetburkolatok
	Alkalmazkodás az éghajlatváltozáshoz
	Funkcionális váltaáshoz való alkalmazkodóképesség
Területhasználat és ökológia	Építési terület megválasztása
	A helyszín ökológiai értékeinek védelme
	A terület ökológiára gyakorolt hatásainak minimalizálása
	A helyszín ökológiájának fejlesztése
	Hosszú távú hatás a biológiai sokféleségre
Szennyezés	Épületek hűtésének hatása

	NOX kibocsátás
	Felszíni
	Az éjszakai fényszennyezés csökkentése
	A zajszennyezés csökkentése

Forrás: (http41)

6.2. A BREEAM környezetvédelmi jelentősége

A minősítési rendszer jelentőségének a bizonyításához szükséges a kritériumok vizsgálata. Mindegyik kritérium foglalkozik a legbefolyásosabb tényezőkkel.

A kritériumoknak való megfelelés és minősítés folyamatának vizsgálata alapján megállapítható, hogy valóban a környezettudatosan működő épület elemeit listázza, amelyből a minősítés elérése érdekében több szempontot érvényesítsenek a fejlesztők, így az nem kérdőjelezhető meg, hogy az épületek a környezeti fenntarthatóságban jobb eredményt érnek el. Azonban azt figyelembe véve, hogy a kritériumok esetében több olyan pontot is lehet találni, melynek teljesítése már eleve törvényben megfogalmazott alapkövetelmény, így ennek teljesítése nem adhatna magasabb minősítést az adott épületnek. Az utóbbira hivatkozva vizsgálándó, hogy a minősítési rendszer mennyire közöl megtévesztő információkat, azaz mutatja a zöldre mosás jelenségét.

A minősítési rendszer további negatívumaként említhető az is, hogy akkor is lehet jó minősítést szerezni, ha az alapkövetelményt teljesítő pontokon túl egy kategórián belül-vagy akár a rendszerben egyáltalán nem szereplő- további szempontokat az épület nem teljesíti. Pl.: konkrét kritériumban, mindössze egy kritérium egy vizsgálati szempontja vonatkozhat az megújuló energiák használatára az energiahatékonyság érdekében, ami az egyik legfontosabb kérdés egy környezettudatos létesítmény esetében.

7. A MINŐSÍTÉSI RENDSZEREK ÉS VÉDJEGYEK KÖZVETETT SZEREPE A KÖRNYEZETVÉDELEMBEN, A BEFEKTETŐI PIACCAL VALÓ KAPCSOLAT

A minősítési rendszerek és védjegyek közvetlen környezetre gyakorolt hatásai a már korábban említett jogszabályi megfelelés következtében egyértelműen kijelenthető, hogy pozitívak. Szintén kijelenthető, hogy valamilyen környezetvédelmi minősítési rendszert alkalmazó vagy védjegyet használó szervezet piaci előnyökre tesz szert. E piaci előnyök pedig nemcsak az előállított termék minőségével áll összefüggésben.

7.1. Környezet, társadalom, vállalat (ESG) szemlélet bemutatása

Főként a tranzakciós piacon ismert, az ott jelenlévő befektetők körében ismert kifejezés az ESG. Az angol mozaikszó az Environment(környezet), Social(társadalom), Governance(vállalat vezetés/irányítás szavakból ered. Társadalmilag felelős pénzügyek vagy zöld pénzügyek néven is nevezik. Célja, hogy a pénz-és tőkepiaci szereplők a fenntarthatóság szempontjából objektíven ítélhessék meg a gazdálkodó szervezetek tevékenységét, és a rövidtávú profit orientált és ezt maximalizáló gondolkodásmódot leváltsa az újfajta, hosszabb távú és etikus profitmaximalizálás. Az ESG-szemlélet alapvetően három fő területre koncentrál az értékelés során:

- A gazdálkodó szervezetek okozta környezeti hatások vizsgálata
- Társadalmi kérdések kezelése a szervezeten belül és kívül
- Felsővezetők tevékenységére és az általuk kialakított döntési mechanizmusok

A vállalatok vagy befektetések értékelő cégektől kaphatnak ESG-minősítést, melyet publikálnak és a befektetők, vásárlók, beszállítók ezen besorolás ismeretében dönthetnek a velük való partnerségről. ESG értékelést ad ki többek között a Bloomberg, Reuters, MSCI.

A minősítés kapott egy skálázást is, amely CCC-tól az AAA-ig tart, ahol az AAA a legmagasabb minősítés. Maga az értékelés történhet publikusan elérhető adatok alapján (pl.: fenntarthatósági jelentés), vagy az adott vállalattól származó adatok alapján.

7.2. Az ESG szemléletben vizsgált környezeti tényezők

A kialakítandó rangsorolásban fontos szerepet kapnak a fenntarthatósági szempontok, azonban természetesen vizsgálni kell az adott cég tevékenységének szociális és egyéb társadalmi

hatásainak a kezelését, és azt, hogy mindez mennyire határozza meg a vezetői döntéshozatalt. A három tényező közül azonban egyelőre leginkább a környezeti hatásokat mérik, és statisztikai adatokkal igazolható, hogy egyre több tőke áramlik a fenntarthatóság szempontjából jól teljesítő vállalatokba. Egyértelműen elmondható, hogy a megfelelő környezettudatos gondolkodás a cégek számára kézzel fogható anyagi-és versenyelőnyökkel jár. 2021 áprilisában az Európai Bizottság elfogadta a fenntartható finanszírozás csomagot, melynek része a CSRD javaslat. A megnövelt jogszabályi hatáskör miatt 2023-tól számos vállalkozás számára jogszabályban rögzített kötelezettség lesz az ESG-jelentések elkészítése és közzététele

(Javaslat AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS IRÁNYELVE a 2013/34/EU irányelvnek, a 2004/109/EK irányelvnek, a 2006/43/EK irányelvnek és az 537/2014/EU rendeletnek a fenntarthatósággal kapcsolatos vállalati beszámolás tekintetében történő módosításáról. ([http44](#))

Egy már valamilyen környezetvédelmi minősítéssel rendelkező szervezet a fentiek tekintetében meglehetősen előnyre tesz szert, hiszen a megfelel a keretrendszer nyújtotta elvárásoknak, hiszen már eleve ellenőrzi:

- Üvegházhatású gázok kibocsátásának a mértékét
- Lég- víz- talajszennyezés kialakulásának lehetőségét
- Alapanyagfelhasználás
- Hulladékkezelés
- Földhasználati kérdések

A fent említésre került előnyök túl tehát újabb törvényi megfelelésnek is eleget tesz, illetve elősegíti a megfelelést az a szervezet, amely rendelkezik minősítéssel.

8. A ZÖLDRE MOSÁS JELENSÉGE

8.1. A fogalom tisztázása

A zöldre mosás (greenwashing) fogalma az angol „greenwash” szóból ered, amit elsőként 1986-ban egy amerikai környezetvédő, Jay Westerveld említett meg a szállodaipar megtévesztő kommunikációját bemutató esszéjében (Viera S, et al 2020). Ma olyan szervezetekre vonatkozik, amelyek marketing vagy PR tevékenységgel környezetbarátnak tüntetik fel magukat, pedig távolról sem azok. Felismerték ugyanis, hogy a fogyasztói szokások erősen változtak, nőttek a környezettudatosság irányába, azonban ezen igények kielégítésére nem kívántak jelentősebb anyagi ráfordítást fordítani. Termékeiket, szolgáltatásaikat jobb színben tüntetik fel, mint amilyen valójában, ezzel megtévesztik a fogyasztókat.

A korábban már említett statisztikai adat (5.fejezet), mi szerint 2020-ra Magyarországon 42%-kal nőtt az öko mosó- és tisztítószeres forgalma kissé torzul. A növekedés kétharmadát ugyanis hiteles ököminősítés nélküli termékek adták.

A legszembetűnőbb, hogy környezetbarát tulajdonságokra utaló szavakkal, képi megjelenítéssel kelletik magukat a különböző termékeket (18.ábra). Ezek az állítások azonban nem bizonyíthatóak. A minősítés nélküli termékeken gyakran látunk „vegán”, „természetes illatanyaggal” és „organikus összetevőkkel” kecsegtető feliratokat (17.ábra), ami azonban nem garancia arra, hogy a termék összes környezeti hatása valóban kedvezőbb, mint a hasonló termékeké. Az EU Ecolabel, azaz az EU ökocímke előnyeit egyre több nagy gyártó ismerte fel (Henkel, Unilever, Reckitt Benkiser), és minősítette jobbik esetben egy-egy márkáját, de sokszor csak a márka egy variánsát. Így ebben az esetben is a vásárlóra hárul feladat, hogy eldöntse valóban környezetbarát a termék, amelyet megvásárol, vagy sem.

7. áb

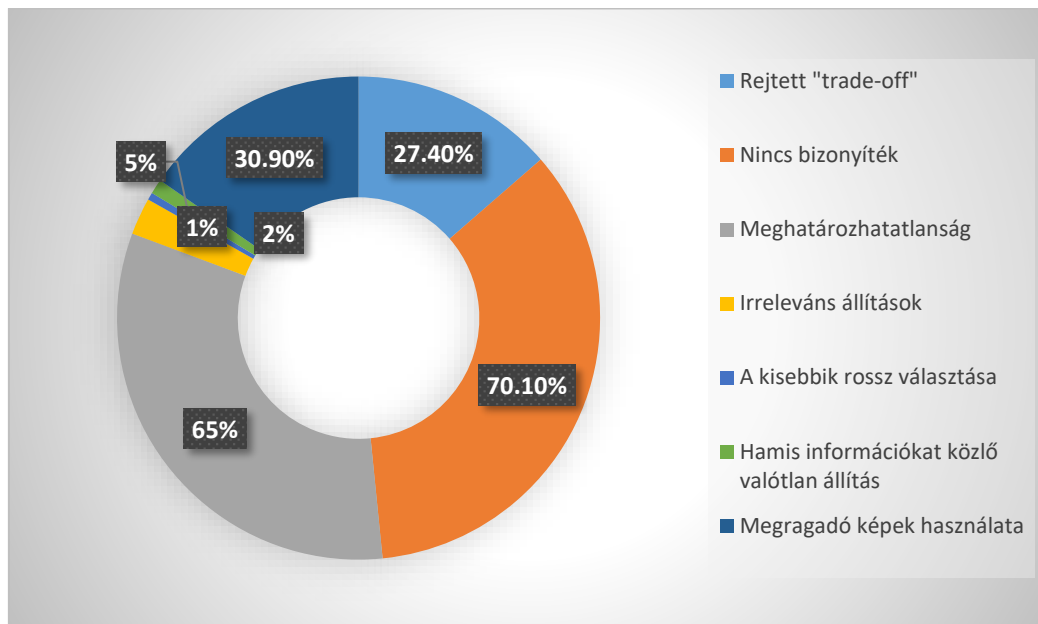

Forrás: <http://17>

8. áb

Amerikában készült 2010-es (!) felmérés alapján, melyben közel 5000 „zöldnek” mondott terméket vizsgáltak be, kiderült, hogy az állítások 95%-a hamis (Terra Choice, 2010). Többségüknél a gyártó semmilyen módon nem tudta bizonyítani, hogy az általa forgalmazott termék valóban megfelel az állításainak. (18.ábra).

18. ábra Hamis állítások a "zöld termékekről"

Forrás: (Unich V. <http18>, saját szerkesztés)

Az USA-ban tapasztalt jelenség olyan mértékben felerősödött, hogy már az Európai Bizottság is igyekszik fellépni ellene. 2021 szeptemberében hozták nyilvánosságra az elemzését, amely különböző szektorok online állításait vizsgálta. A vizsgálat során specifikusan a „zöldremosásra” összpontosítottak. A elemzés során különféle szektorok pl.: ruházati cikkek, kozmetikumok, háztartási berendezések online állításait elemezte(<http45>). A vizsgált esetek 42 %-ban túlzóak, hamisak vagy megtévesztőek voltak, és az uniós szabályok szerint tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatnak minősülnek.

A vizsgálat eredményét hangsúlyozza, hogy az eredményeit beépítik az új fogyasztói jogalkotási javaslatához készülő hatásvizsgálatba, amely a fogyasztók zöld átmenethez való hozzájárulását célozza (<http45>).

A jelenség Magyarországon sem ismeretlen, itthon a Gazdasági- és Versenyhivatal (GVH) által közzétett 14 oldalas dokumentum tartalmaz (http46) ajánlásokat a vállalkozások számára, amelyek betartásával elkerülhetőek a megtévesztések.

Az utóbbiak fényében kijelenthető, hogy a fogyasztói társadalmat rendkívüli mértékben befolyásolják, esetenként félrevezetik az egyes gyártók, ennek megszüntetésére vagy csökkentésére a törvényi szabályozás a megfelelő eszköz.

8.2. A vállalati felelősségvállalás és a zöldre mosás kapcsolata

A társadalmi felelősségvállalás, vagy vállalati felelősségvállalás (Corporate social responsibility, CSR) szerint a vállalatok figyelembe veszik a társadalom érdekeit, tekintettel vannak tevékenységeik üzletfeleikre, beszállítóikra, alkalmazottaikra és a környezetre is. A fenntarthatóság iránti konkrét és valódi elkötelezettségéről híres vállalat nagyobb eséllyel tudja megtartani azokat az ügyfeleiket, akik a környezetvédelmét, a tudatosságot fontosnak érzik. Ez az előny a védjegyet és bármilyen környezetvédelmi minősítő rendszert használó szervezet esetén már megfogalmazásra került (2.fejezet). A greenwashing a vállalati társadalmi felelősség terjeszkedésének egyik negatív következménye – pontosabban a fogalom azt jelenti, hogy a CSR-t csak PR-eszközként használják annak érdekében, hogy az egyre tudatosabb nyilvánosság „zöldnek” tekintse a vállalatot (Kukovacsec, 2012). Utóbbira számos eset hozható fel példának. Például:

- a) Kim Kardashian ruházati cégének, a Skimsnek (19. ábra) a komposztálható alsónemű csomagolásán szereplő állítása, miszerint „Nem vagyok műanyag”, aláássa az apró betűs rész, amely szerint a termék 4-es típusú műanyag vagy LDPE (alacsony sűrűségű polietilén).

19. ábra Kim Kardashian Skims

Forrás: http19

- b) A Coca-Cola a szerint a palackjai 25%-ban tengeri műanyagból készültek, de nem említik, hogy a vállalat a világ legnagyobb műanyagszennyezője (http 20).

- c) A Procter & Gamble Head and Shoulders samponjának palackjait úgy reklámozzák, mint amelyek „tengerparti műanyagból” készültek, de a palackot kékre festették, ami azt jelenti, hogy nem lehet tovább újrahasznosítani.
- d) Spanyolországban a műanyag evőeszközök uniós betiltása után a legnagyobb szupermarketlánc, a Mercadona az evőeszközöket „újrafelhasználhatónak” nevezte el, ahelyett, hogy alternatívákat kínált volna.
- e) Az Unilever az újrahasznosítható PET-palackok helyett tasakokat használ a mosófolyadékok újratöltésére való ösztönzés részeként. A tasakok nem újrahasznosíthatók, és csak két újratöltést tartalmaznak([http 21](http://21)).

A fenti példákból látható, CSR szemlélet főként a külföldi nagyvállalatoknál bontakozott még ki napjainkra, ahol a nyomás a fogyasztók felől érkezett. Magyarországon jellemzően a 90-es évek után kezdett kibontakozni, viszont itt a nyomás inkább a külföldi befektetők felől érkezett, akiknek Magyarországon voltak leányvállalatai (Tóth G, 2007). Az utóbbi összefüggésre hivatkozva kijelenthető, hogy idehaza még csak kibontakozóban van maga az üzleti fogalom és a vele járó szemlélet mód is.

9. KVANTITATÍV KUTATÁS A KÖRNYEZETTUDATOS FOGYASZTÓI VISELKEDÉSSSEL KAPCSOLATBAN

9.1. A kutatás rövid bemutatása, céljai

A fogyasztói életstílus változása, illetve az egyre környezettudatosabb gondolkodásmód, a címkézés fontossága kvantitatív kutatási módszer segítségével kerül kimutatásra. Egy online kérdőív kitöltésének keretein belül kerülnek felmérésre a magyarországi átlagfogyasztó vásárlási szokásai a környezettudatosság jegyében. A módszer segítségével kapott primer adatok elemzésével kerül alátámasztásra vagy cáfolásra a szekunder adatok által leírt információ. A kutatás egy rövid szakaszában a zöldre festés jelenség jelenlétének a felmérése a cél, ezzel megmutatva, hogy mekkora vállalati felelősség a környezetbarát termékek kibocsátásával kapcsolatban.

A kérdőív készítése során nem volt konkrét célcsoporti behatárolás, a cél egy általános felmérés a magyar lakosság körében. A kérdőív online felületen volt elérhető, és a közösségi média felületei segítségével kerülhetett megosztásra. A kérdések összeállításánál az alábbi kritériumok kerültek meghatározásra:

- könnyű elérhetőség, kitölthetőség
- egyszerű válaszadási lehetőségek
- közérthető kifejezések használata a témához kapcsolódóan

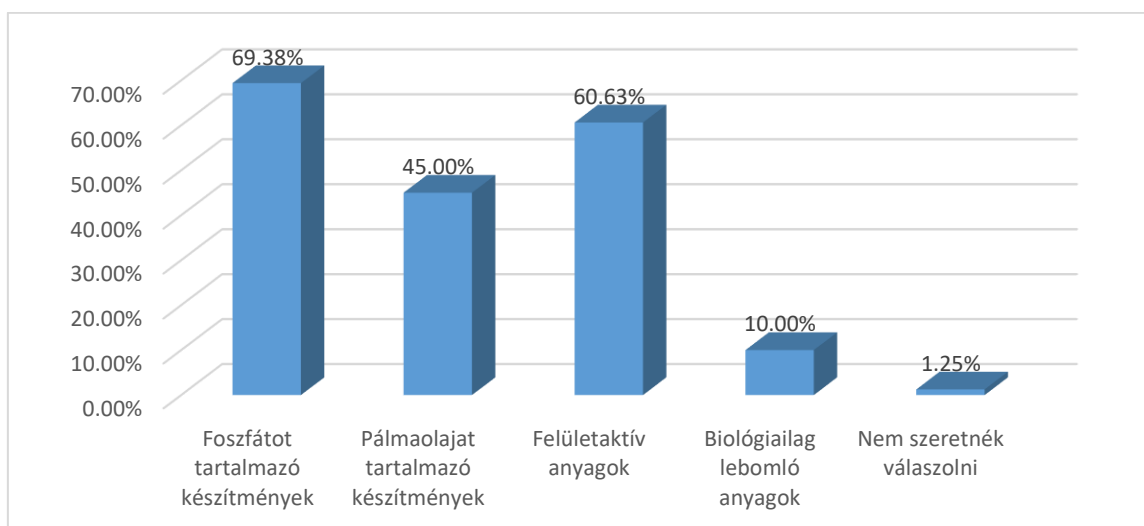
A kérdőív megtekinthető mint 1. sz. mellékletként. A „Környezettudatos viselkedés” kérdőív adatai kerültek elemzésre, a válaszadások teljesen anonim módon történtek. Demográfiai adatokat tekintve a válaszadók 84%-a 26-55 év közötti, 9%-uk pedig 55 év fölött volt, tehát az aktívan dolgozó/fogyasztó réteg. Lakóhely tekintetében döntően fővárosiak (57%) és más nagyobb városban élők (24%), iskolai végzettséget tekintve pedig döntő többségben egyetemi/főiskolai (54%) illetve gimnázium/felsőfokú szakképesítéssel (39%) rendelkeztek.

A speciális kérdések mellett a kérdőív egy rövid szakaszában az általános ismeretek felmérése volt a cél a témában. Ebben a témában megjelölt kérdéseknek az volt a célja, hogy meg lehessen vizsgálni azt, hogy az átlagember mennyire van tisztában azzal, hogy melyek is azok az anyagok, amelyek károsan hathatnak a környezetünkre vagy egészségünkre, ezáltal

következtetni tudjunk arra, hogy mennyire befolyásolható a gyártók által közölt információk által.

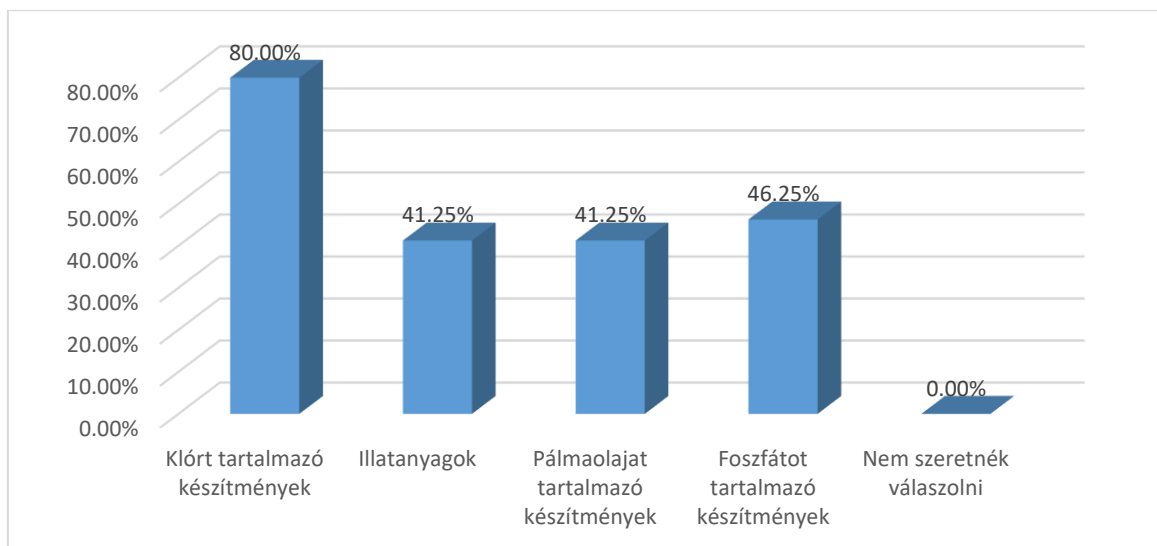
9.2. A kapott információk elemzése

A kérdőív kezdeti szakaszában az került kimutatásra, hogy a fogyasztó valóban tudja-e, hogy mi a káros, vagy elhiszi, amit a gyártó vagy esetleg média által közvetítve lát? Arra a kérdésre, mely szerint „Melyek a környezetre károsan ható anyagok?” , a válaszadók túlnyomó része helyesen jelölt. Kiemelt százalékarányt kaptak a foszfátok és a felületaktív anyagok (20. ábra). Az egészségre károsan ható anyagok (21.ábra) közül pedig szintén magas aránnyal jól választották ki a klór tartalmú anyagokat. Magas arányban egészség károsítónak vélték a foszfátot, illatanyagokat tartalmazó termékeket (21.ábra)

20. ábra Kérem, jelölje be, hogy Ön szerint melyek a környezetre károsan ható anyagok!

Forrás: saját szerkesztés

21. ábra Kérem, jelölje be, hogy Ön szerint melyek az egészségre károsan ható anyagok!

Forrás: saját szerkesztés

A válaszok százalékos kimutatása (22.ábra) után is szembe tűnő volt, hogy magas arányban jelölték környezetre- és egészségre káros anyagként a pálmaolajat tartalmazó termékeket. (A pálmaolaj alapvetően nem környezetkárosító és egészségre sem veszélyes, kitermelése jár nagy környezetkárosítással, ezért kerüli a valóban környezettudatos vásárló a pálmaolajat tartalmazó termék vásárlását.)

Kérem, jelölje be, hogy Ön szerint melyek a környezetre károsan ható anyagok!

Foszfátot tartalmazó készítmények	69,38%
Pálmaolajat tartalmazó készítmények	45,00%
Felületaktív anyagok	60,63%
Biológiailag lebomló anyagok	10,00%
Nem szeretnék válaszolni	1,25%

Kérem, jelölje be, hogy Ön szerint melyek az egészségre károsan ható anyagok!

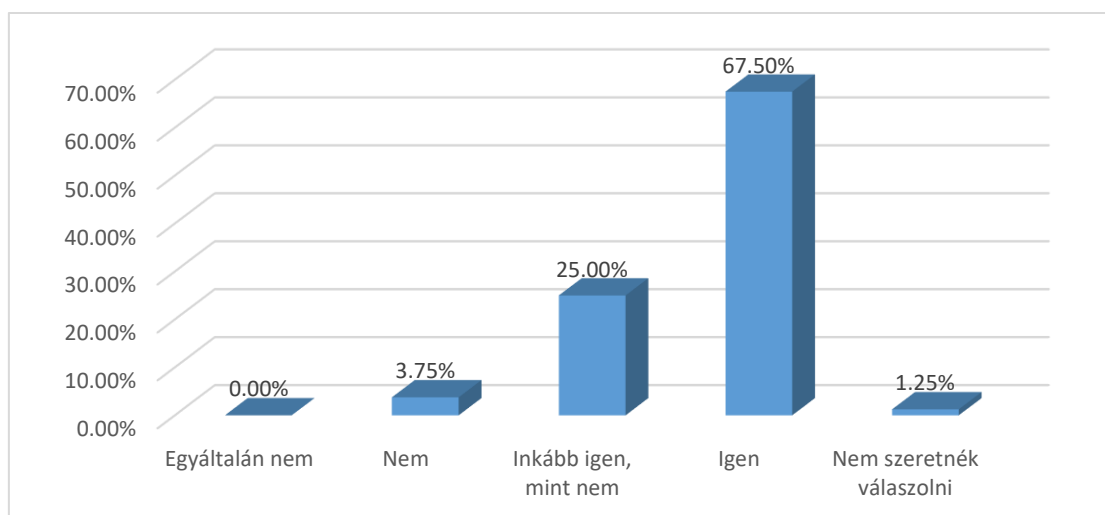
Klórt tartalmazó készítmények	80,00%
Illatanyagok	41,25%
Pálmaolajat tartalmazó készítmények	41,25%
Foszfátot tartalmazó készítmények	46,25%
Nem szeretnék válaszolni	0,00%

22. ábra Környezetre- és egészségre károsan ható anyagok

Forrás: saját szerkesztés

A fenti adatokra hivatkozva elmondható, hogy a válaszadók túlnyomó részben tisztában vannak azzal, hogy melyek a káros anyagok. Egyes esetekben azonban bár tudják, hogy probléma van az adott anyag környezetre gyakorolt hatásával (pálmaolaj), ennek a problémának az eredőjével nincsenek tisztában.

Arra a kérdésre mi szerint „*Aggasztja-e Önt a környezetszennyezésből eredő káros hatások fokozódása?(klímaváltozás, fenntarthatóság, egészségkárosodás..stb)*” a válaszadók 67,5 %-a határozott igennel válaszolt, további 25%-uk pedig kisebb mértékben, de szintén aggasztónak találja a káros hatások fokozódását (23.ábra). A fenti adatok egyértelműen bizonyítják, hogy fogyasztói társadalmat érdekli és aggasztja az, hogy milyen káros hatások érik a környezetünket, ebből következik, hogy felismerik, hogy probléma van ezen a területen. Következésképpen pedig elmondható, hogy nagy valószínűséggel próbálnak tenni ellene, akár tudatos vásárlással, akár életmódbeli változtatások bevezetésével. Az adatokból kinyert információk alapján kijelenthető, hogy a válaszadók véleménye megegyezik a korábban hasonló témában végzett felmérések eredményével.

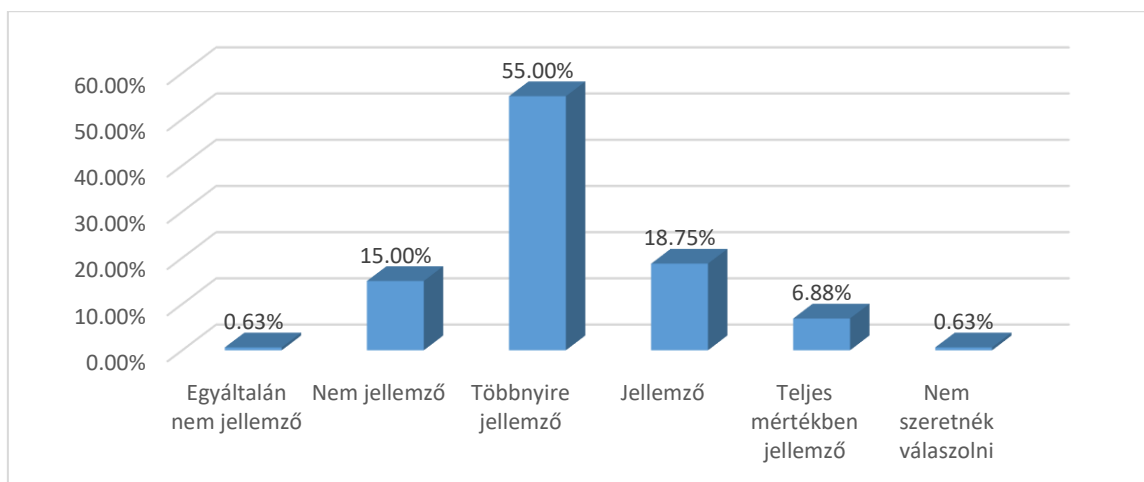

23. ábra Aggasztja-e Önt a környezetszennyezésből eredő káros hatások fokozódása?

Forrás: saját szerkesztés

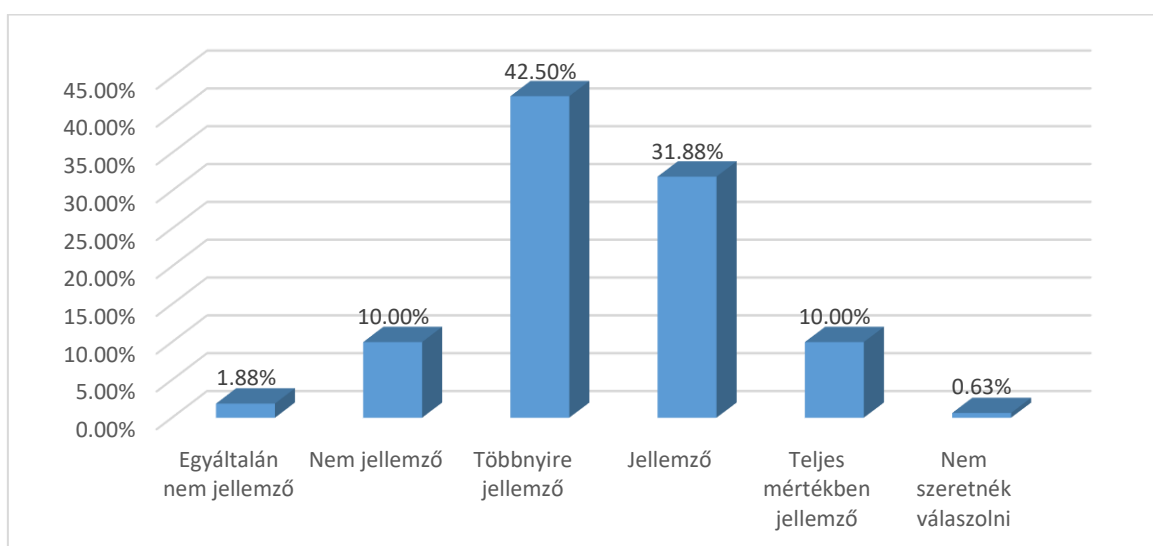
A fenti eredményekre hivatkozva kimutatásra került, hogy a fogyasztóra milyen mértékben jellemző a környezettudatos illetve egészségtudatos vásárlás (24-25.ábra). A válaszadók

mindössze 6-10%-a jelölte azt a választ, hogy egyértelműen jellemző rájuk a környezet- és egészségtudatos vásárlás. A két adatot egymáshoz viszonyítva látható, hogy bár aggasztják őket a káros hatások fokozódása, mégsem jellemző, hogy a vásárlásaik során figyelembe vennék azt, hogy az adott termék megvásárlásával esetlegesen milyen mértékben járulnak hozzá a káros hatások fokozódásához. Pozitív eredménynek tekinthető azonban, hogy a válaszadók kevés százaléka adott egyértelmű nemleges választ a kérdésre (24-25.ábra), tehát többé-kevésbé próbálják figyelembe venni, hogy a vásárlásai során olyan terméket emeljen le a polcról, amely kevésbé káros a környezetünkre és egészségünkre.

24. ábra Kérem, jelölje meg, hogy mennyire jellemző Önre a környezettudatos vásárlás!

Forrás: saját szerkesztés

25. ábra Kérem, jelölje be, hogy mennyire jellemző Önre az egészségtudatos vásárlás!

Forrás: saját szerkesztés

Pontos számokban kifejezve a megkérdezettek 55 %-ra többnyire jellemző a környezettudatos vásárlás, 42,5%-ra pedig az egészségtudatos. (Utóbbi esetben valamivel magasabb arányban volt jellemző az egyértelműen jellemző válaszok száma, tehát kimutatható, hogy az egészségük megóvása fontosabb, mint a környezetvédelme. Sok esetben azonban a két tényező szoros összefüggésben áll egymással.)

A két kérdés esetében összegezve tehát elmondható, hogy 70% fölötti az a százalékos arány, mely kifejezi, hogy mennyire figyelnek a tudatos vásárlásra. Ez a fogyasztók saját magukról kialakított képét tükrözi. A következő két kérdés arról próbál megbizonyosodni, hogy ez a tükörkép a gyakorlatban is hasonló, mint elméletben vagy esetlegesen más irányba mutat.

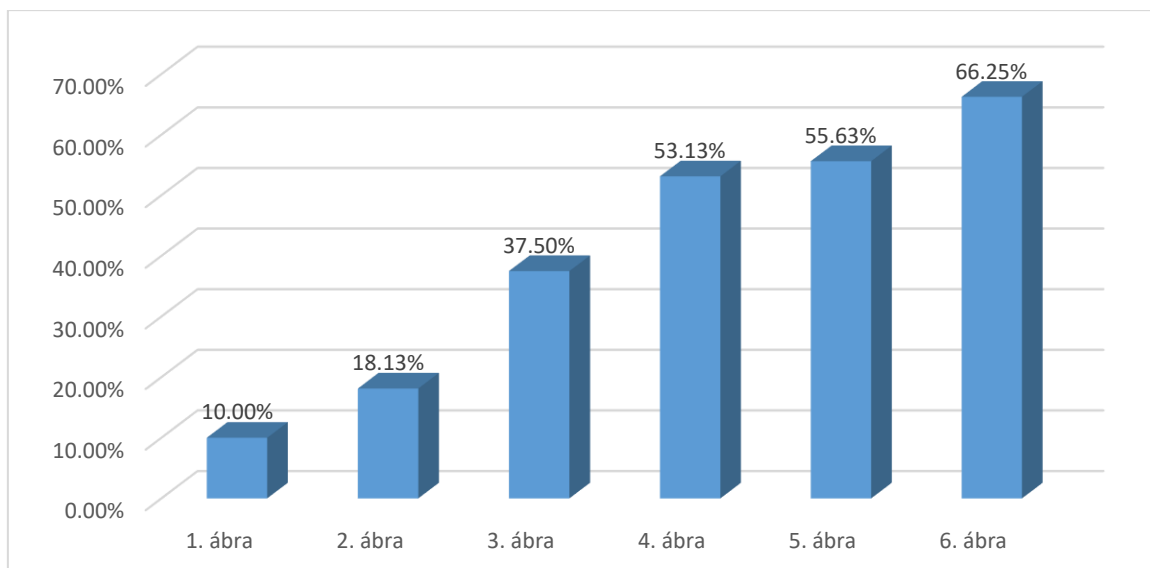
A kitöltőknek arra kellett válaszolniuk, melyek lehetnek azok a jelölések, melyek garanciát biztosítanak egy termék környezetbarát tulajdonságairól (26.ábra).

26. ábra Kérem, jelölje be, hogy az alábbi jelölések közül Ön szerint melyik ad garanciát egy termék környezetbarát tulajdonságairól!

Forrás: saját szerkesztés

A válaszadók eredményeit pedig az alábbi százalékos adatok mutatják (27. ábra):

27. ábra Mely logók adnak garanciát egy termék környezetbarát tulajdonságairól?

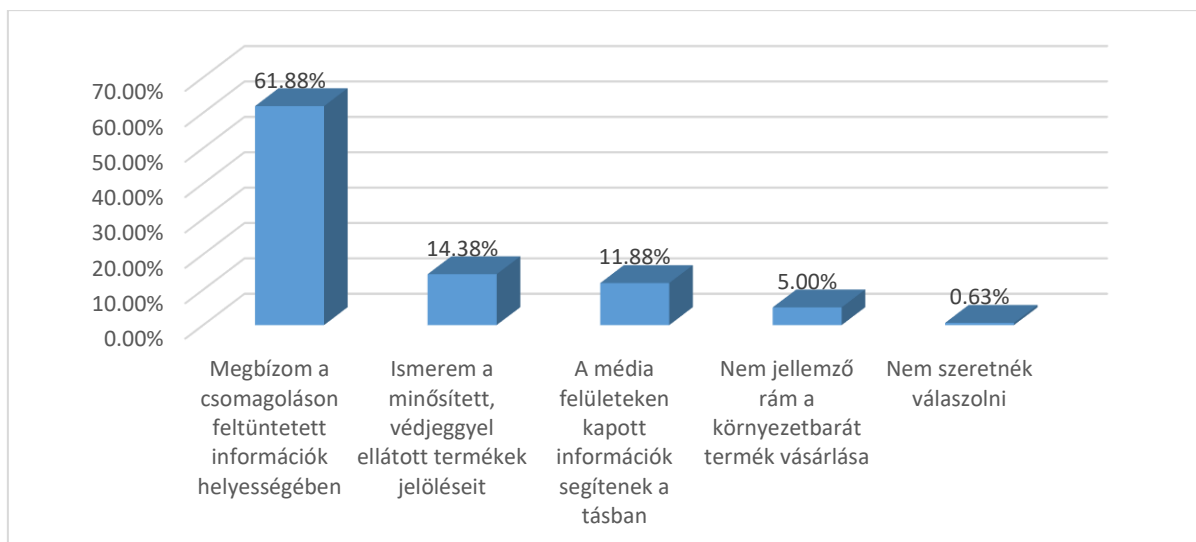
Forrás: saját szerkesztés

A számadatokból látszik, hogy a legmagasabb százalékos arányt (66,25%) a valóban környezetbarát termék hivatalos logója kapta. Esetében teljesen jól olvashatóan látszik a „Környezetbarát termék” felirat. Több válasz megadása is lehetséges volt, melyre azért volt szükség, hogy ne torzítsa az eredményt a jól látható felirat és felirat nélküli vagy esetlegesen kevésbé kihangsúlyozott felirattal szemben. A válaszadók szintén magas arányban jelölték azokat a címkéket, melyek alapvetően csak névleg voltak „zöldek”, illetve arányaiban tekintve szintén nagy méretű felirattal tájékoztatták a vásárlót a termék pozitív környezeti tulajdonságairól. A válaszadók 53% és 55%-a (27.ábra) ilyen jelölések alapján is környezetbarátnak gondolja a megvásárolt terméket, ezáltal tudatosnak érzékeli a saját vásárlási szokásait.

Ezt a megállapítást igazolta az alábbi kérdésre adott válasz, amely így hangzott:

„Kérem jelölje be, hogy hogyan győződné meg arról, hogy környezetbarát terméket vásárol!”

A válaszadók közel 61,88%-a (28.ábra) megbízik a gyártók által a csomagoláson feltüntetett információk helyességében és nem kérdőjelezi meg azt.

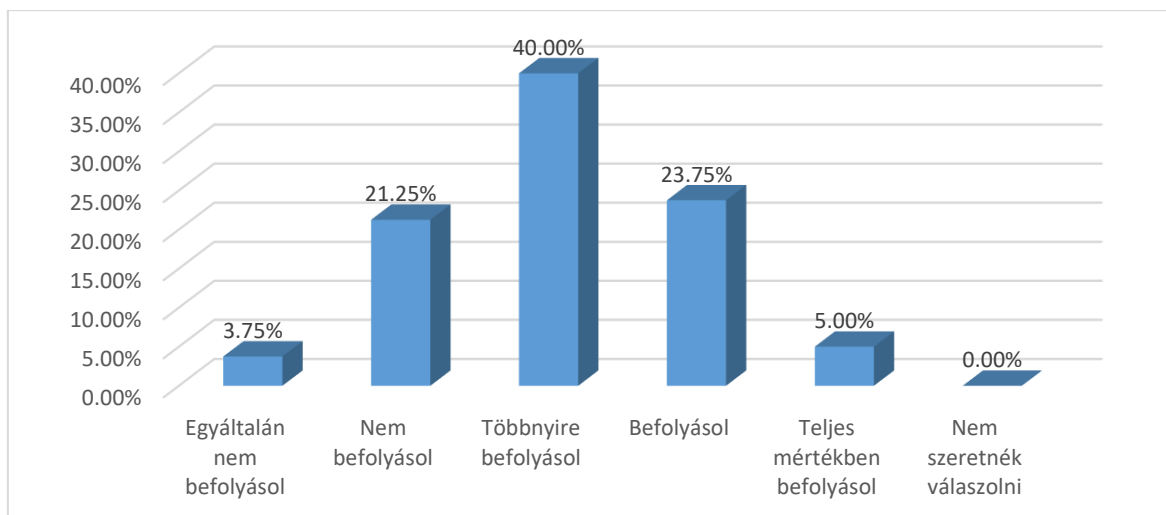

28. ábra Kérem, jelölje be, hogy hogyan győződne meg arról, hogy környezetbarát terméket vásárol!

Forrás: saját szerkesztés

A két kérdés egymáshoz való viszonyításából következtetésképpen levonható, hogy bár a fogyasztók többsége saját magát környezet-és egészségtudatos vásárlónak tartja, mégsem az. Ez részben önhibájukon kívül adódó probléma. A jóhiszeműség és a gyártókba vetett bizalom miatt nagyon sok esetben abban a tudatban vásárolnak, hogy valóban környezetbarát termék került a kosárba. Az adatok bizonyítják, hogy mennyire jelen van a zöldre mosás és a megtévesztés. Szintén a gyártókba vetett magasfokú bizalmat bizonyította arra a kérdésre adott válasz is, mi szerint „*Befolyásolja-e Önt, ha egy Ön által kedvelt márka új, környezetbarát terméket dob piacra?*” A válaszadók 63,75%-át (29.ábra) befolyásolja, vagy többnyire befolyásolja a vásárlásban, ha az általa kedvelt márka kedvezőbb környezeti tulajdonságú terméket dob piacra.

Ebből következtethető, hogy amennyiben az adott szervezett elköteleződést mutat a környezetbarát termék gyártásával kapcsolatban és piacra dob egy új, környezetbarát terméket nem veszít a vásárlói köréből, a márkahűségéből adódóan valószínűsíthetően meg tudná tartani a piaci pozícióját, esetlegesen növelni is tudná a jelenlétét.

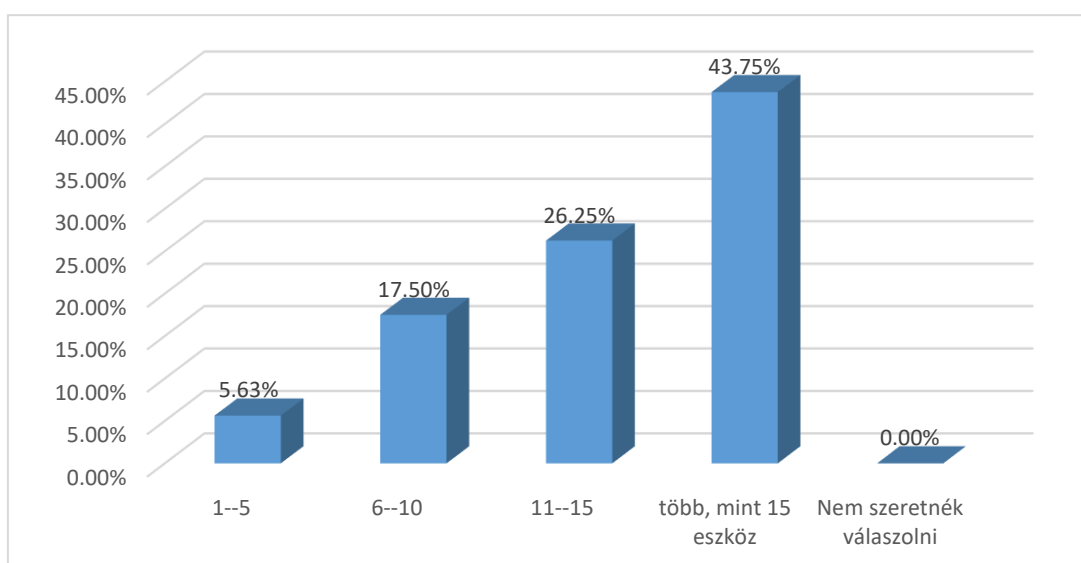

29. ábra Befolyásolja-e Önt a vásárlásban, ha egy Ön által kedvelt márka, új, környezetbarát terméket dob a piacra?

Forrás: saját szerkesztés

A kérdőív második szakaszában a háztartások villamosenergiafogyasztásával és ehhez kapcsolódó szokásokkal kapcsolatos kérdésekre válaszoltak a kitöltők. A felmérés célja ebben a témakörben az volt, hogy egy általános kép kerüljön bemutatásra a háztartások villamosenergiafelhasználásával a kapcsolatban a benne élők szokásai függvényében, illetve megvizsgálva a vásárlási szokásaikat e vonalon bebizonyosodjon az az energiacímkek fontossága.

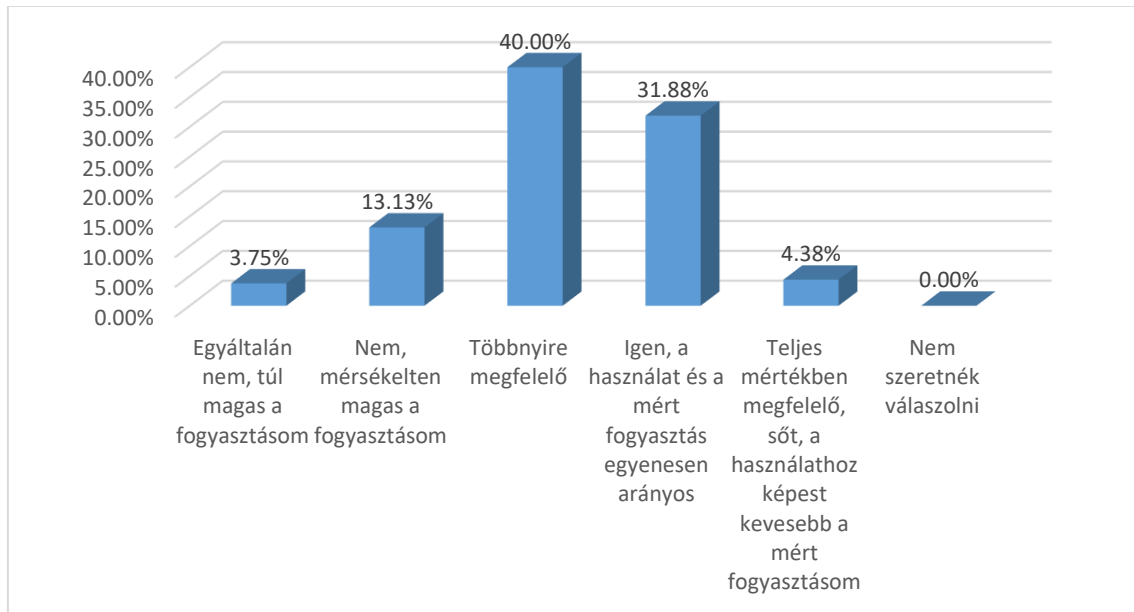
A felmérésből kiderül, hogy a megkérdezettek 70%-nak több, mint 11 elektromos eszköz/elektronikai cikk található a háztartásában (30. ábra) és több, mint 70%-uk megfelelő

30. ábra Hány elektronikai cikk/eszköz található meg a háztartásában?

Forrás: saját szerkesztés

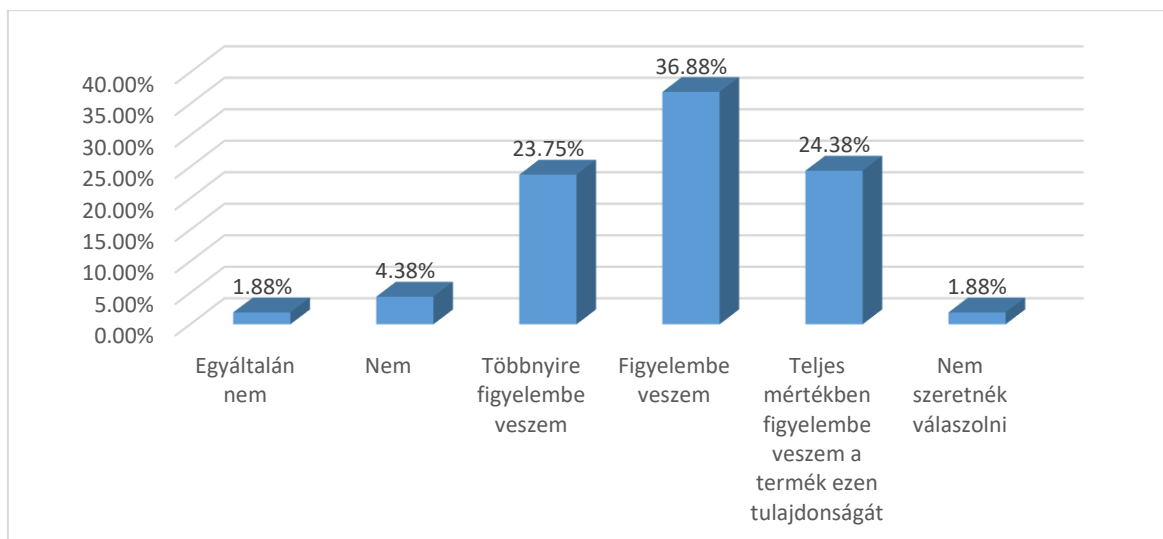
mértékűnek tartja az eszközeik által generált villamosenergiafogyasztás mértékét (31.ábra). Ebből arra lehet következtetni, hogy az általuk használt eszközök fogyasztása az alacsony kategóriákba sorolható, tehát valószínűsíthetően nem elavult berendezéseket használnak. (Új típusú hűtőgép, mosógép, televízió, stb...)

31. ábra Megfelelő mértékűnek találja az elektromos eszközei által generált villamosenergiafogyasztás mértékét?

Forrás: saját szerkesztés

Amennyiben új elektromos berendezés vásárlására kerül sor, a megkérdezettek 24%-a kifejezetten figyel arra, hogy mekkora a termék fogyasztása (32. ábra), továbbá 60%-uk figyelembe veszi a termék ezen tulajdonságát. A két adat együttesen azt mutatja, hogy a vásárlók túlnyomó többségének nagyon is számít mekkora mértékben fogyasztja a villamosenergiát az adott elektronikai berendezés.

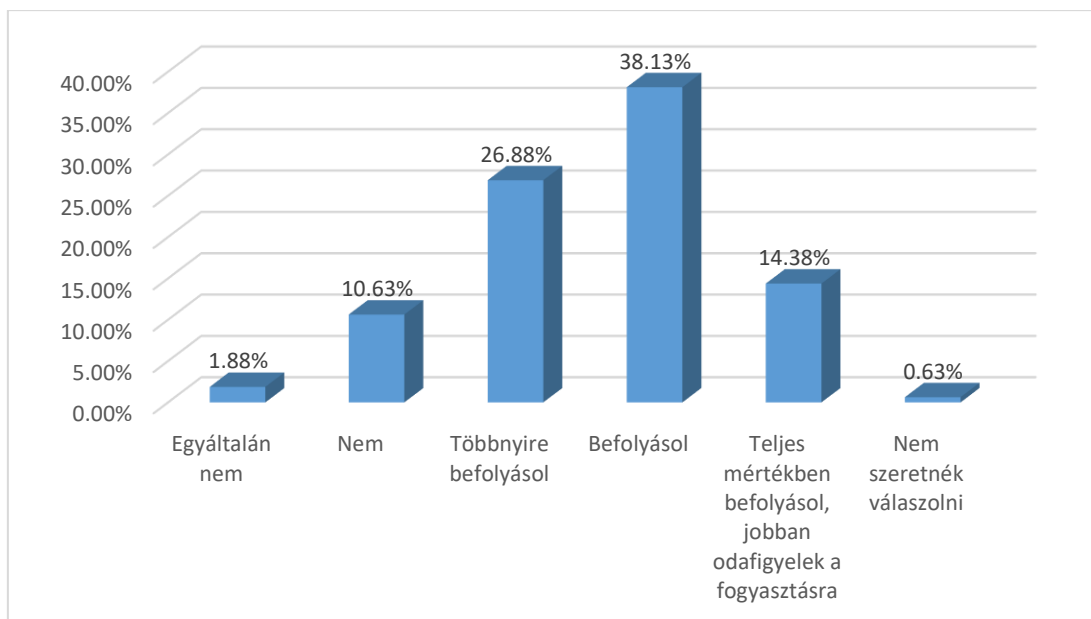

32. ábra Amennyiben új eszközt/berendezést vásárol mennyire veszi figyelembe az adott termék fogyasztását?

Forrás: saját szerkesztés

Egyértelműen kijelenthető az, hogy a fogyasztók nagyon kevés százaléka az, akit egyáltalán nem érdekel az adott termék fogyasztása. Ez az információ tükrözi, hogy ebben a témakörben valóban odafigyelőbbek.

Ez az odafigyelés azonban valószínűsíthetően az emelkedő energiaáraknak is köszönhető. Arra a kérdésre ugyanis, hogy „Befolyásolják Önt az eszközeinek használatával kapcsolatban az emelkedő energiaárak?” egyértelműen azt az eredményt lehet leolvasni, hogy a válaszadókat befolyásolják a növekvő energiaárak (33. ábra).

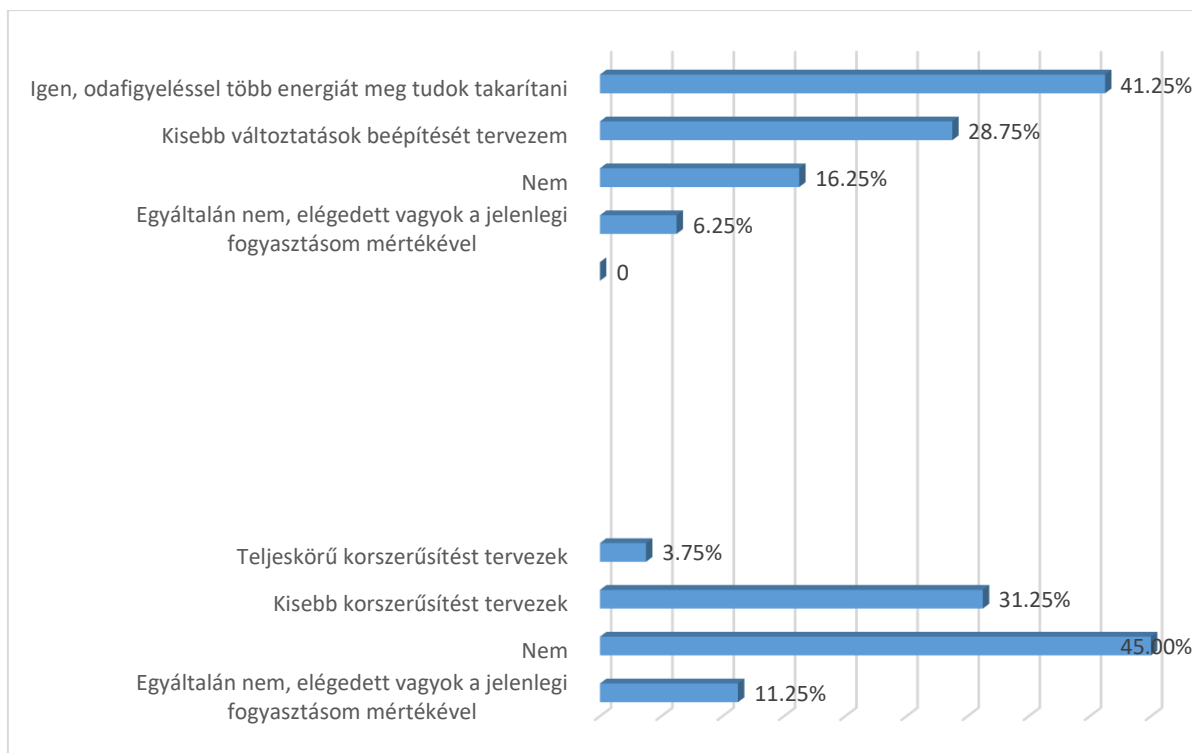

33. ábra Befolyásolják-e Önt az eszközeinek használatával kapcsolatban a növekvő energiaárak?

Forrás: saját szerkesztés

Ebből következően valószínűleg már a vásárlás pillanatában gondolnak arra, hogy ennek az eszköznek a használata a jövőben mennyi költséggel fog járni.

A kérdéscsoporthoz kapcsolódó utolsó szakaszban az került felmérésre, hogy jelenleg terveznek-e bármilyen korszerűsítést vagy szokásbeli változtatást, amellyel esetlegesen javítható lenne a háztartások villamosenergia ill. egyéb energia fogyasztása. A válaszadók egyértelműen nem terveznek nagyobb korszerűsítést, de szokásbeli változtatásokkal terveznek (34. ábra). Ezekkel a szokásbeli változtatásokkal véleményük szerint sokat tudnak spórolni az energiahasználaton.

34. ábra Tervez-e korszerűsítést vagy szokásbeli változtatást a fogyasztásának optimalizálása érdekében?

Forrás: saját szerkesztés

A növekvő energiaárak hatására inkább olyan változtatások bevezetését tervezik, melyek nem igényelnek újabb, esetlegesen nagyobb anyagi ráfordítást, tehát a háztartások korszerűsítése egyelőre nem élvez prioritást a válaszadók nagy százalékánál. Ennek feltételezett oka lehet, hogy egyelőre nem állnak rendelkezésre olyan források, melyek biztosítanák a korszerűsítések kivitelezését, illetve valószínűsíthetően a korszerűsítéssel járó hosszabb megtérülési idő sem kedvez az ilyen típusú beruházásoknak. A korszerűsítés lehetősége mellett azonban megjelenik a takarékoskodás lehetősége. Ebben az esetben a válaszadók egyértelműen azt választották, hogy kisebb- vagy nagyobb mértékű odafigyeléssel sokat tudnak csökkenteni saját háztartásuk fogyasztásán. Az igény a fogyasztás csökkentése iránt tehát megvan, ennek megvalósítási eszköze a válaszadók többsége szerint egyelőre a takarékoskodás.

10. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A védjegyek és minősítési rendszerek szerepe a környezetvédelemben elég szerteágazó. A téma szakirodalma napjaink akcióit és reakcióit foglalja magába. A kialakult minősítési rendszerek és használatban lévő védjegyek összekapcsolják a gazdaság szereplőit a környezetvédelemmel. Számos előnyre tehet szert az a gazdasági szereplő, aki elköteleződést vállal egy környezetbarát termék gyártása és környezeti szempontból kevésbé káros gyártási folyamatok kialakítása és használata mellett. A kialakított rendszerek és alkalmazott védjegyek használat bár önkéntes, több szakirodalmi cikk elemzése arra enged következtetni, hogy a minősítési rendszerek bevezetése esetén nagyobb hangsúlyt kap az ez által megszerzett gazdasági előny, mint a környezet védelme. Változnak a fogyasztói szokások, adott esetben a nemzetközi politikai egyezményekben való részvétel hatása érződik. Sok esetben a környezetvédelmi hatóságokkal való jó viszony fenntartása is szempontként szerepel egy-egy minősítési rendszer bevezetésekor. Az minősítést használó szervezetek saját bevallásuk szerint is az egyik legnagyobb előny az érdekelt felekkel való jó kapcsolattartás, illetve az erőforrás- energiaigény megtakarítás, amelynek legalább olyan fontos az anyagi vonzata, mint a környezetvédelmi szempontja. Tehát elmondható, hogy a kedvezőbb gazdasági érdekek kialakítása párhuzamosan fut a környezetünk megóvásával. Utóbbit igazolja már bevezetésben is megemlítsre kerülő tendencia, mi szerint az elmúlt 30 évben közel kétezer új minősítési engedély (ökocímkére vonatkozó) került kiállításra, több mint 83 ezer termékre/szolgáltatásra vonatkozóan.

Fontos tényezőként jelenhet meg az érzékenyítés illetve a fogyasztói oktatás a témában. Egyaránt fontos, hogy most a piaci folyamatokban részt vevő generáció, mind a jövő piaci folyamataiban részt vevő generáció reális és tiszta képet kapjon a környezetre károsan ható folyamatokról, és annak hatásairól. A zöldre festés egyre erősödő jelenléti is indokolja a megfelelő információ áramlás szükségességét, ugyanis ha a fogyasztó tisztában van azzal, hogy mi az, ami valóban kevésbé károsítja a környezetet magabiztosabban tud különbséget tenni a megvásárolni kívánt termékek között. A szervezetek, gyártók esetében szintén kiemelkedő jelentőséggel bír a környezetkárosító folyamatok alapos megismerése, a káros hatások által okozott változások jelentőségének a hangsúlyozása. Ezeknek az ismeretében valódi esély van arra, hogy a minősítési rendszerek bevezetésével ne a megszerzett gazdasági előnyök legyenek hangsúlyosabbak, hanem valóban a környezetünk védelme kerüljön előtérbe.

11. ÖSSZEFOGLALÁS

A védjegyek és minősítési rendszerek szerepe a környezetvédelemben egyre nagyobb szerepet kap köszönhetően a megváltozott fogyasztói szokásoknak és az emberek életmódbeli változásának. A jól és helyesen megválasztott zöld marketing eszközök egyik alap pilléréként említhetők. A hangsúly ebben az esetben azon van, hogy a védjegy hogyan funkcionál, mint marketing eszköz. E dolgozat bemutatásra került (8.fejezet), hogy sok esetben a megváltozott szokásokat, a tudatosabb életmód iránti igényt használják ki az egyes szervezetek, hamis vagy sokszor megtévesztő környezetbarát logók alkalmazásával. Egy megbízható, hivatalos minősítést megszerzett termék vagy szolgáltatás igénybevétele azonban túlmutat a marketingen. Az így előállított termék egész életciklusában (5.fejezet) kimutathatók azok a pontok, amelyek bizonyítják a környezetre kevésbé károsan ható folyamatok meglétét. A legfontosabb cél pedig pontosan ez. A dolgozatban bemutatásra került, hogy melyek azok a minősítési rendszerek és védjegyek, amelyeknek a megléte biztosítja a fogyasztót a valóban környezetbarát gyártási technológia alkalmazása felől. A kutatás során kiderült, hogy nemcsak a mindennapi használati tárgyak esetében fontos a környezetre gyakorolt hatások vizsgálata, hanem az életkörülményeket is figyelembe kell venni. Az építészetben megjelenő környezeti minősítések megjelenése bizonyítja, hogy a fogyasztói szokások változásában legalább olyan fontos szerepe van az élhető környezetnek kialakításának, mint adott esetben egy környezetbarát termék használatának. A témához kapcsolódó szakirodalmi áttekintés során kigyűjtött információk és általam készített kvantitatív kutatás eredményei is azt igazolják, hogy az átlagember egyre nyitottabb és érdeklődőbb az őt körülvevő környezettel kapcsolatban, aggasztják a szennyezésből eredő káros hatások és azoknak a fokozódása. A kialakult energiaválság pedig még jobban arra ösztönzi az embereket, hogy jobban odafigyeljenek saját felhasználásukra. Ezzel elsősorban a saját pénztárcájuk rovására kialakult helyzet súlyosságán szeretnének csökkenteni, alternatív módokat keresve a fogyasztásuk optimalizálása érdekében. Ezzel párhuzamosan körvonalazódni látszódik az a fajta fogyasztói szokás kialakulása, melyek elősegítik azt, hogy kevesebb nem megújuló energiaforrást használjanak, kevesebb károsanyag kibocsátás történjen és mérséklődjön vagy legalábbis ne fokozódjon az eddig kialakult környezetre káros hatás.

12. IRODALOMJEGYZÉK

Kivonatok

Kukovacsec, Veronika (2012) *A vállalatok társadalmi felelőssége és a greenwashing : A Starbucks Corporation példája*. BA/BSc szakdolgozat, BCE Gazdálkodástudományi Kar, Kisvállalkozás-fejlesztési Központ. <http://szd.lib.uni-corvinus.hu/6089/>

Publikációk, könyvek:

Botos B.; Bulla M.; Csorba A.; Faragó T.; Gyebnár I.; Kiss R.; Láng I.; Nathon I.; Nechay G.; Poós M.; Rott N.; Tőkés I.; Vásárhelyi J., : Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Környezet és Fejlődés Konferenciája: tények és adatok. , Az ENSZ Környezet és Fejlődés Konferenciájának Magyar Nemzeti Bizottsága, Budapest, 1992, 64 p. ISBN 963 04 2549 1 I.K.

Czvikovszky Tibor, Mészáros László, Toldi Andrea : A fenntartható fejlődés technológiái, Akadémia Kiadó, Budapest, 2019

Darvas B. : Virágot Oikosnak, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2000, 424 p.

Dr Jan Vernon, Mr Mark Peacock, Ms Alice Belin, Dr Catherine Ganzleben and Mr Martin Candell: Study on the Costs and Benefits of EMAS to Registered Organisations, Study Contract No. 07.0307/2008/517800/ETU/G.2, Milieu Ltd., 15 rue Blanche, B-1050 Brussels, Belgium, 2009, 210 p.

Dr. Rédey Ákos, FLné Utasi Anett, Yuzhakova Tatiana, Dióssy László: Környezeti auditálás, Pannon Egyetem-Környezetmérnöki Intézet, 2014, 309 p.

Faragó T.; Foltányi Zs.; Pálvölgyi T.; Poós M.,: Az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése: Kiotói Jegyzőkönyv az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezményéhez és a hazai feladatok. (szerk.: Faragó T.) Fenntartható Fejlődés Bizottság, 1998, Budapest, 96 o. ISBN 963-03-4635-4

Terra Choice: The Sins of Greenwashing; 2010; 31 p.

Sebastião Vieira de Freitas Netto, Marcos Felipe Falcão Sobral, Ana Regina Bezerra Ribeiro, Gleibson Robert da Luz Soares : Concepts and forms of greenwashing: a systematic review; Environmental Sciences Europe volume 32, Article number: 19 (2020); 12 p.

Tóth Gergely (2007): A Valóban Felelős Vállalat – A fenntarthatatlan fejlődésről, a vállalatok társadalmi felelősségének (CSR) eszközeiről és a mélyebb stratégiai megközelítésről, KÖVET, Budapest, 105.p.

Az Európai Parlament és a Tanács 761/2001/EK rendelete (2001. március 19.) a szervezeteknek a közösségi környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerben (EMAS) való önkéntes részvételének lehetővé tételéről

Internetes források:

- http 1 : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017D2285&from=DA> (2023. április)
- http 2: <https://xn--krnyezetvedelem-jkb3r.hu/onkentes-minosito-rendszerek-okocimkek-emas> (2023 . április)
- http 3: <https://okocimke.hu/vedjegyhasznalok/okocimke> (2023. április)
- http 4: <https://www.onlinemarkaboltok.hu/blog/energiacimke-kisokos-2021> (2023. április)
- http 5: <https://shop.miele.hu/hu/uj-energia-cimke> (2023. április)
- http 6: <https://www.energystar.gov/> (2023. április)
- http 7: <http://www.mekh.hu/> (2023. április)
- http 8: <https://otk.hu/szamitas-besorolas> (2023. április)
- http 9: <https://otk.hu/blog/osszesített-energetikai-jellemzo> (2023. április)
- http 10: <https://circulareconomy.europa.eu/platform/en/news-and-events/all-news/promoting-greener-choice-eu-ecolabel-turns-30> (2023. április)
- http 11: <https://okocimke.hu/> (2023. április)
- http 12: <https://okocimke.hu/vedjegyhasznalok/kornyezetbarat-termek> (2023. április)
- http 13: <https://okocimke.hu/vedjegyhasznalok/okocimke> (2023. április)
- http 14: <https://utugyilapok.hu/cikkek/villamosított-utak-eletciklus-elemzése/> (2023. április)
- http 15: <https://bh.hu/wellbeing-2/zold-epitessel-a-fenntartható-eletert-1/> (2023. április)
- http 16: <https://bregroup.com/products/breeam/> (2023. április)
- http 17: <https://shop.rossmann.hu/termek/garnier-bio-micellas-viz-400-ml> (2023. április)
- <https://shop.rossmann.hu/termek/baba-sampon-zsiros-hajra-organikus-zold-tea-400-ml-1>
- <https://shop.rossmann.hu/termek/isana-lehuzható-maszk-barack-2-x-8-ml-16-ml-1>
- http 18: <https://www.utopia500.net/post/greenwashing-are-we-really-buying-green> (2023. április)
- http 19: <https://www.thecooldown.com/green-business/skims-kim-kardashian-greenwashing/> (2023. április)
- http 20: <https://www.theguardian.com/environment/2022/jun/30/coca-cola-among-brands-greenwashing-over-packaging-report-says> (2023. április)
- http 21: <https://greendex.hu/coca-cola-es-mas-nagyvállalatok-greenwashing-avagy-zoldmosas-a-csomagolásokról/> (2023. április)
- http 23: <https://www.iso.org/committee/54998.html?t=KomURwikWDLiuB1P1c7SjLMLEAgXOA7emZHKGWyn8f3KQUTU3m287NxpA3Dluxm&view=documents#section-isodocuments-top> (2023. április)
- http 24: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=OJ:L:2013:076:FULL&from=ET> (2023. április)
- http 25: <https://okocimke.hu/szuletesnap/a-30-eves-europai-okocimke-eredmenyei> (2023. április)
- http 26: kritériumok okocímke

http 27: https://www.emas.de/fileadmin/user_upload/4-pub/UGA_Infosheet_From-ISO-14001-to-EMAS.pdf (2023. április)

http 28: [Magyarország energiatermelése és fogyasztása, erőművei \(2020\) \(met.com\)](#) (2023. április)

http 29: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2238> (2023. április)

http 30: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2017/1369/oj?locale=hu> Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/1369 rendelete (2017. július 4.) az energiacímkézés keretének meghatározásáról és a 2010/30/EU irányelv hatályaon kívül helyezéséről (2023. április)

http 31: https://wayback.archive-it.org/12090/20220328142612/https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-efficiency/energy-label-and-ecodesign/energy-star_en/ (2023. április)

http 32: https://www.ksh.hu/stadat_files/ene/hu/ene0007.html (2023. április)

http 33: <https://www.ksh.hu/energiagazdalkodas> (2023. április)

http 34: https://environment.ec.europa.eu/topics/circular-economy/eu-ecolabel-home/business/ecolabel-facts-and-figures_en (2023. április)

http 35: [Hogyan szerezhetem meg a magyar ökocímkét? | Ökocímke \(okocimke.hu\)](#) (2023. április)

http 36: <https://tudatosvasarlo.hu/a-tudatos-vasarlok-felmertek-zoldre-festes/> (2023. április)

http 37: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32017D1218>
Commission Decision (EU) 2017/1218 of 23 June 2017 establishing the EU Ecolabel criteria for laundry detergents (notified under document C(2017) 4243) (Text with EEA relevance.) (2023. április)

http 38: https://read.oecd-ilibrary.org/environment/environmentally-sustainable-buildings_9789264033863-en#page2 (2023. április)

http 39: <https://ensz.kormany.hu/agenda-2030> (2023. április)

http 40: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/international-strategies/sustainable-development-goals/eu-and-united-nations-common-goals-sustainable-future_hu (2023. április)

http 41: <https://files.bregroup.com/breeam/technicalmanuals/BREEAM2011SchemeDocument/> (2023. április)

http 42: <https://www.greenbooklive.com/search/scheme.jsp?id=202> (2023. április)

http 43: <https://www.hugbc.hu/minositett-epuletek-adatbazis> (2023. április)

http 44: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:52021PC0189> (2023. április)

http 45: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_269 (2023. április)

http 46: https://www.gvh.hu/pfile/file?path=/szakmai_felhasznaloknak/tajekoztatok/szakmai_felhasznalok_tajekoztatok_zold-iranymutatas_201217&inline=true (2023. április)

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretnék köszönetet mondani konzulensemnek, Dr. Csegődi Tibor Lászlónak, aki szakértelmével, hasznos magyarázataival és a konzultációk során biztosított elengedhetetlen tanácsaival hatalmas segítséget nyújtott dolgozatom elkészüléséhez.

Hálával tartozom továbbá szüleimnek és testvéremnek, akik nélkül ez a szakdolgozat nem jöhetett volna létre. Köszönöm nekik, hogy tanulmányaim során türelemmel és megértéssel támogattak, és minden helyzetben mellettem álltak.

1.sz. melléklet

Környezettudatos viselkedés kérdőív

Környezettudatos viselkedés kérdőív

Ebben a kérdőívben környezettudatos szokások jelenléte kerül felmérésre.

Tisztelt Kitöltő!

Vizelli Orsolya vagyok, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem végzős környezetmérnök hallgatója. Diplomamunkámban a környezetvédelmi minősítési rendszerek és védjegyek jelentőségéről írok. A kérdőív kitöltésével a témához kapcsolódó fogyasztói szokások és attitűdök, környezettudatos szokások jelenléte kerül felmérésre. A kitöltés teljesen anonim, kb. 5-10 percet vesz igénybe.

23 kérdés található ebben a kérdőívben.

Környezetbarát termékekkel kapcsolatos kérdések

Az Ön neve

*

🗳️ Kérem, válasszon egyet az alábbiak közül

Kérem, csak **egy**et válasszon az alábbiak közül:

☐ Nő

☐ Férfi

☐ Nem szeretnék válaszolni

Az Ön életkora

*

🗳️ Kérem, válasszon egyet az alábbiak közül

Kérem, csak **egy**et válasszon az alábbiak közül:

- ☐ 18 év alatt
- ☐ 18-25 év
- ☐ 26-35 év
- ☐ 36-45 év
- ☐ 46-55 év
- ☐ 55 év felett
- ☐ Nem szeretnék válaszolni

Az Ön lakóhelye

*

🗳️ Kérem, válasszon egyet az alábbiak közül

Kérem, csak **egy**et válasszon az alábbiak közül:

- ☐ Főváros
- ☐ Vármegye székhely
- ☐ Város
- ☐ Kisváros
- ☐ Falu
- ☐ Egyéb
- ☐ Nem szeretnék válaszolni

Az Ön iskolai végzettsége

*

🗳️ Kérem, válasszon egyet az alábbiak közül

Kérem, csak **egy**et válasszon az alábbiak közül:

- ☐ Egyetem/Főiskola
- ☐ Felsőfokú szakképzés
- ☐ Gimnázium/Szakközépiskola
- ☐ Szakiskola
- ☐ Általános iskola
- ☐ Nem szeretnék válaszolni

Aggasztja-e Önt a környezetszennyezésből eredő káros hatások fokozódása?
(klímaváltozás, fenntarthatóság, egészségkárosodás..stb)

*

🗳️ Kérem, válasszon egyet az alábbiak közül

Kérem, csak **egy**et válasszon az alábbiak közül:

- ☐ Egyáltalán nem
- ☐ Nem
- ☐ Inkább igen, mint nem
- ☐ Igen
- ☐ Nem szeretnék válaszolni

Kérem jelölje be, hogy mennyire jellemző Önre a környezettudatos vásárlás!

*

🗣️ Kérem, válasszon egyet az alábbiak közül

Kérem, csak **egy**et válasszon az alábbiak közül:

- ☐ Egyáltalán nem jellemző
- ☐ Nem jellemző
- ☐ Többnyire jellemző
- ☐ Jellemző
- ☐ Teljes mértékben jellemző
- ☐ Nem szeretnék válaszolni

Kérem jelölje be, hogy mennyire jellemző Önre az egészségtudatos vásárlás!

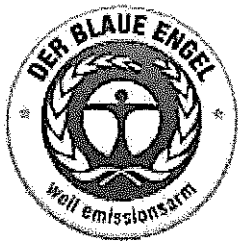
*

🗣️ Kérem, válasszon egyet az alábbiak közül

Kérem, csak **egy**et válasszon az alábbiak közül:

- ☐ Egyáltalán nem jellemző
- ☐ Nem jellemző
- ☐ Többnyire jellemző
- ☐ Jellemző
- ☐ Teljes mértékben jellemző
- ☐ Nem szeretnék válaszolni

Kérem jelölje be, hogy az alábbi jelölések közül Ön szerint melyik ad garanciát egy termék környezetbarát tulajdonságairól! (Több válasz is lehetséges)

1. ábra

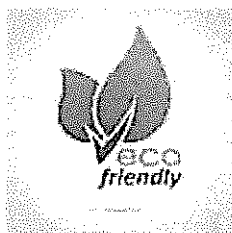
2. ábra

3. ábra

4. ábra

5. ábra

6. ábra

*

❶ Kérem, válasszon ki egyet vagy többet az alábbiak közül

Kérem, válassza ki az **összes** ideillőt:

- ☐ 1. ábra
- ☐ 2. ábra
- ☐ 3. ábra
- ☐ 4. ábra
- ☐ 5. ábra
- ☐ 6. ábra
- ☐ Nem szeretnék válaszolni

Kérem jelölje be, hogy mennyire tartja fontosnak, hogy a megvásárolt termék környezetre káros anyagot ne tartalmazzon!

*

🗳️ Kérem, válasszon egyet az alábbiak közül

Kérem, csak **egy**et válasszon az alábbiak közül:

- ☐ Egyáltalán nem tartom fontosnak
- ☐ Nem tartom fontosnak
- ☐ Többnyire fontosnak tartom
- ☐ Fontosnak tartom
- ☐ Nem szeretnék válaszolni

Kérem jelölje be, hogy mennyire tartja fontosnak, hogy a megvásárolt termék egészségre káros anyagot ne tartalmazzon!

*

🗳️ Kérem, válasszon egyet az alábbiak közül

Kérem, csak **egy**et válasszon az alábbiak közül:

- ☐ Egyáltalán nem tartom fontosnak
- ☐ Nem tartom fontosnak
- ☐ Többnyire fontosnak tartom
- ☐ Fontosnak tartom
- ☐ Nem szeretnék válaszolni

Kérem, jelölje be, hogy Ön szerint melyek a környezetre károsan ható anyagok! (Több válasz is lehetséges)

❶ Kérem, válasszon ki egyet vagy többet az alábbiak közül

Kérem, válassza ki az **összes** ideillőt:

- ☐ Foszfátot tartalmazó készítmények
- ☐ Pálmaolajat tartalmazó készítmények
- ☐ Felületaktív anyagok
- ☐ Biológiailag lebomló anyagok
- ☐ Nem szeretnék válaszolni

Kérem, jelölje be, hogy Ön szerint melyek az egészségre károsan ható anyagok! (Több válasz is lehetséges)

❶ Kérem, válasszon ki egyet vagy többet az alábbiak közül

Kérem, válassza ki az **összes** ideillőt:

- ☐ Klórt tartalmazó készítmények
- ☐ Illatanyagok
- ☐ Pálmaolajat tartalmazó készítmények
- ☐ Foszfátot tartalmazó készítmények
- ☐ Nem szeretnék válaszolni

Kérem, jelölje be, hogy hogyan győződne meg arról, hogy környezetbarát terméket vásárol!

*

❶ Kérem, válasszon egyet az alábbiak közül

Kérem, csak **egy**et válasszon az alábbiak közül:

- ☐ Megbízom a csomagoláson feltüntetett információk helyességében
- ☐ Ismerem a minősített, védjeggyel ellátott termékek jelöléseit
- ☐ A média felületeken kapott információk segítenek a választásban
- ☐ Nem jellemző rám a környezetbarát termék vásárlása
- ☐ Nem szeretnék válaszolni

Befolyásolja-e Önt a vásárlásban, ha egy Ön által kedvelt márka új, környezetbarát terméket dob piacra?

*

🗳️ Kérem, válasszon egyet az alábbiak közül

Kérem, csak **egy**et válasszon az alábbiak közül:

- ☐ Egyáltalán nem befolyásol
- ☐ Nem befolyásol
- ☐ Többnyire befolyásol
- ☐ Befolyásol
- ☐ Teljes mértékben befolyásol
- ☐ Nem szeretnék válaszolni

Befolyásolja-e Önt a vásárlásban, ha egy környezetbarát termék magasabb fogyasztói áron kerül értékesítésre, mint a hasonló tulajdonságokkal rendelkező nem környezetbarát termék? *

🗳️ Kérem, válasszon egyet az alábbiak közül

Kérem, csak **egy**et válasszon az alábbiak közül:

- ☐ Egyáltalán nem befolyásol
- ☐ Nem befolyásol
- ☐ Többnyire befolyásol
- ☐ Befolyásol
- ☐ Teljes mértékben befolyásol
- ☐ Nem szeretnék válaszolni

Villamosenergia fogyasztással kapcsolatos kérdések

Átlagosan hány elektronikai cikk található meg az Ön háztartásában?

*

❗ Kérem, válasszon egyet az alábbiak közül

Kérem, csak **egy**et válasszon az alábbiak közül:

- ☐ 1-5
- ☐ 6-10
- ☐ 11-15
- ☐ több, mint 15 eszköz
- ☐ Nem szeretnék válaszolni

Megfelelő mértékűnek találja az elektromos eszközei által generált villamosenergiafogyasztás mértékét?

*

❗ Kérem, válasszon egyet az alábbiak közül

Kérem, csak **egy**et válasszon az alábbiak közül:

- ☐ Egyáltalán nem, túl magas a fogyasztásom
- ☐ Nem, mérsékelten magas a fogyasztásom
- ☐ Többnyire megfelelő
- ☐ Igen, a használat és a mért fogyasztás egyenesen arányos
- ☐ Teljes mértékben megfelelő, sőt, a használatához képest kevesebb a mért fogyasztásom
- ☐ Nem szeretnék válaszolni

Tervez-e új elektronikai eszköz vásárlást a közeljövőben?

*

❗ Kérem, válasszon egyet az alábbiak közül

Kérem, csak **egy**et válasszon az alábbiak közül:

- ☐ Nem
- ☐ Igen
- ☐ Szükség esetén tervezk
- ☐ Nem szeretnék válaszolni

Amennyiben új eszközt/berendezést vásárol mennyire veszi figyelembe az adott termék fogyasztását?

*

❗ Kérem, válasszon egyet az alábbiak közül

Kérem, csak **egy**et válasszon az alábbiak közül:

- ☐ Egyáltalán nem
- ☐ Nem
- ☐ Többnyire figyelembe veszem
- ☐ Figyelembe veszem
- ☐ Teljes mértékben figyelembe veszem a termék ezen tulajdonságát
- ☐ Nem szeretnék válaszolni

Amennyiben új eszközt/berendezést vásárol milyen mértékben veszi figyelembe a termék energiacímkéjén lévő információkat?

*

🗳️ Kérem, válasszon egyet az alábbiak közül

Kérem, csak **egy**et válasszon az alábbiak közül:

- ☐ Egyáltalán nem veszem figyelembe, inkább a design a fontos
- ☐ Nem veszem figyelembe
- ☐ Többnyire figyelembe veszem
- ☐ Teljes mértékben figyelembe veszem
- ☐ Nem szeretnék válaszolni

Befolyásolják-e Önt az eszközeinek használatával kapcsolatban az emelkedő villamosenergiaárak?

*

🗳️ Kérem, válasszon egyet az alábbiak közül

Kérem, csak **egy**et válasszon az alábbiak közül:

- ☐ Egyáltalán nem
- ☐ Nem
- ☐ Többnyire befolyásol
- ☐ Befolyásol
- ☐ Teljes mértékben befolyásol, jobban odafigyelek a fogyasztásra
- ☐ Nem szeretnék válaszolni

Tervez-e bármilyen korszerűsítést a háztartásban a villamos- hőenergia fogyasztás optimalizálása érdekében?

*

🗳️ Kérem, válasszon egyet az alábbiak közül

Kérem, csak **egy**et válasszon az alábbiak közül:

- ☐ Egyáltalán nem, elégedett vagyok a jelenlegi fogyasztásom mértékével
- ☐ Nem
- ☐ Kisebb korszerűsítést tervezek
- ☐ Teljeskörű korszerűsítést tervezek
- ☐ Nem szeretnék válaszolni

Tervez-e bármilyen szokásbeli változtatást a háztartásában villamos- hőenergia fogyasztás optimalizálása érdekében?

*

🗳️ Kérem, válasszon egyet az alábbiak közül

Kérem, csak **egy**et válasszon az alábbiak közül:

- ☐ Egyáltalán nem, elégedett vagyok a jelenlegi fogyasztásom mértékével
- ☐ Nem
- ☐ Kisebb változtatások beépítését tervezem
- ☐ Igen, odafigyeléssel több energiát meg tudok takarítani
- ☐ Nem szeretnék válaszolni

Köszönöm, hogy válaszaival hozzájárul a kutatás sikerességéhez.

2023-04-09 – 20:05

Kérdőív elküldése.

Köszönjük, hogy kitöltötte a kérdőívet.

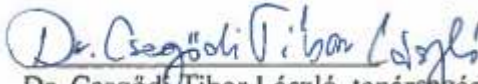
KONZULTÁCIÓS NYILATKOZAT

A Vizelli Orsolya hallgató, NEPTUN azonosítója: I5MMLS konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a záródolgozatot/szakdolgozatot/**diplomadolgozatot**/portfólió¹ áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/**diplomadolgozatot**/portfóliót a záróvizsgán történő védeésre **javaslom** / nem javaslom².

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen **nem**³

Kelt: Gödöllőn, 2023. év április hó 30. nap

Dr. Csegődi Tibor László, tanársegéd
Belső konzulens

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő aláhúzendő.

³ A megfelelő aláhúzendő.

NYILATKOZAT

Diplomadolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: Vizelli Orsolya
A Hallgató Neptun kódja: I5MMLS
A dolgozat címe: A védjegyek és minősítési rendszerek szerepe, jelentősége a környezetvédelemben
A megjelenés éve: 2023
A konzulens tanszék neve: Agrár- és Élelmiszergazdasági Intézet, Nemzetközi Szabályozási és Gazdasági Jogi Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott diplomadolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, s az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

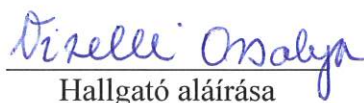
Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a Záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdonkezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe.

Kelt: 2023.04.30

Hallgató aláírása